

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК
УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОСТАУПНИКА
У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ
ПРАВОСТАУПНИК

БРОЈ 7.
У БЕОГРАДУ 1. АПРИЛА 1899. ГОДИНЕ
ГОДИНА VI.

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА Д. ДИМИТРИЈЕВИЋА, ИВАН-БЕГОВА УЛИЦА БР. 1.
1899.

С А Д Р Ж А Ј

	СТРАНА
Живојин М. Перић, ванр. професор Вел. Школе: О судској независности (Свршетак)	289
Пасквале дел Будиче: Енциклопедија Права (Наставак)	298
Слободан Јовановић, професор Вел. Школе: О дводомном систему (Наставак)	309
Књижевне вести	324
Из Суднице: XV. Стечај се не може отворити над оном имаовином дужника земљоделца, коју му §. 471. грађ. суд. пост. штити. <i>Саопштио: А. Стефановић писар негошинск. првост. суда.</i> — XVI. И телеграфским путем може се тражити обезбеђење, ако је у телеграму цитирана исправа. <i>Саопштио: Ђ. С. Чохаџић секр. судски</i>	333
Распис Министра Правде	335
Промене у судској струци	336
Весник	336

Уредништво има на расположењу:

„Бранич“ за 1897. год. у 4^о IV. 128 стр., цена 4 дин. или круне;

„Бранич“ за 1898. год. у 8^о XIV. 960 стр., цена 12 дин. или круна.

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАШТУПНИКА У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Милан Ст. Марковић, ПРАВОЗАШТУПНИК

ИЗЛАЗИ:

1. и 16. сваког месеца

УРЕДНИШТВО:

Дубровачка улица бр. 18.

О СУДСКОЈ НЕЗАВИСНОСТИ

ПРИСТУПНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ТЕОРИЈЕ ГРАЂ. СУД. ПОСТУПКА **г. Живојина М. Перића**, ванр. професора Велике Школе

15. Октобра 1898.

(Свршетак)

II.

Судска сталност (инамовибилитет) јесте најенергичније средство којим се даје загарантовати независност судова. Ти изрази значе: да судија не може бити лишен свога положаја вољом управне власти, већ једино на основу пресуде редовних судова или дисциплинарне пресуде Касационога Суда.

Лако је објаснити зашто судска непокретност има толико важности са гледишта независности судова. И наука и законодавство треба да траже од сваког представника власти да га у вршењу његове дужности руководе једино закон и савесност, а да никако не сме да у каквим материјалним рачунима налази побуда за своје поступке. Ово, рекосмо, треба да траже и наука и законодавство, ако не желе да буду у противности са принципима морала. Ипак, са подстицањем државних органа да се, у својим пословима, одрже на моралној висини не сме се ни у крајност. Ово би се десило у приликама, када би било опасно, по права појединаца, чиновника ставити у алтернативу: или да буде

савестан па да изгуби свој положај или да овај очува по цену своје савесности. Таквих дилема законодавац треба да сачува чиновника и он га, у тим приликама, мора ставити у положај у коме ће слободно моћи послушати глас своје савести. Јер, ма колико да је потребно да се државни органи не руководе себичним интересима, опет се са тим не може ићи дотле да се од једног чиновника захтева да, за општу ствар, жртвује и себе и своје. То би била једна врста самопрегорења које, ако бисмо законом наметнули чиновницима, могли бисмо ризиковати да их нигде, под таквим условима, не нађемо. За то закон треба, поред све своје тежње за моралисањем чиновника, да овима, у границама могућности, створи положај у коме неће бити толико изложени утицајима са стране.

Ове опсервације нарочито добијају важности, кад је реч о судској власти. Само онда кад је судија сигуран да га не могу постићи, односно његовога положаја, никакве неприлике за случај да се његова одлука не буде допала управној власти или јавном мњењу, можемо имати вере у његову непристрасност. Али, ако су судије у положају у коме и остали чиновници, ако оне могу једино по жељи управне власти бити свргнуте са свога места, онда можемо слободно рећи да ће теразије правде бити у веома несигурним рукама.¹⁾ Не само да би у том случају положај судије био отежан што би управна власт, злоупотребљујући своју надмоћност над судовима, утицала на њихов рад, већ још и тиме што би и само јавно мњење, или они који стварају јавно мњење имали маха да посредно на судове дејствују. Отуда, као последица, принуђеност у којој се судија налази да, при примени закона, често води рачуна и о жељама самих појединаца. Међутим, кад је судија на свом месту сталан, кад министар нема могућности да га службе лиши, ма под каквом пресијом он сам био од стране својих политичких пријатеља или јавнога мњења, судија не осећа потребу да разбира шта ће о

1) „Није довољно, у једној слободној земљи, да судије буду независне у погледу публике, у погледу мњења које у датом моменту влада и утицаја партискога; већ оне треба да су независне и наспрам управне власти: оне не треба ништа од ње да траже или да очекују.“ Duc de Broglie, *Vues sur le gouvernement de la France*.

његовим одлукама мислити власт, заинтересовани појединци или јавно мњење.¹⁾

Није само отпуштање које чини судију зависним. И само пензионисање има исти значај. Ми мислимо овде на стављање у пенсију пре времена навршених година службе. Пензионисање у погледу оне разлике између пенсије и плате равно је отпуштању. Отуда, изложеност судије да буде стављен у пенсију не може да буде без утицаја на његову слободу, а и да не помишљамо да у том случају судија губи, сем једнога дела својих прихода, и сам положај који му је давао угледа и власти. Зато, у државама где је уведена судиска сталност, судија не може бити, без свога пристанка, стављен у пенсију, сем случаја навршених година службе.

На послетку, сталност судиска обухвата и право судије да не буде премештен у други суд без свога пристанка. Судије не биле непокретне, кад би могле бити против своје воље премештене. У извесним приликама за судију премештај је то исто што и губитак места. Многобројне околности могу судију ставити у немогућност да напусти место у коме је до тада био, па чак и онда, када би нови положај био бољи од старога. „Треба признати да удаљавање судије из места у коме је, на пример, рођен, на које се навикао, у коме се налазе његови материјални интереси, његова породица и пријатељи има често исти значај који и отпуштање и може га индиректно приморати да да оставку.“²⁾ „Премештај је казна, вели Dubarle ; инамовибилитет треба да гарантује не само положај већ и резиденцију.“³⁾ Судија није само чиновник ; он је пре свега једно приватно лице. Разне везе могу да га везују за једно место : његови материјални интереси, односи породични и другарски. Све те везе могу да постану скоро неопходан услов његовога редовног живота. Пресећи их, то значи унети у тај живот забуну, што

1) Као што каже Dubarle, „Непокретност је једина гаранција независности судија ; укинути њу, то значи оставити ове, немоћне и без одбране, разноликим утицајима власти без скрупула и осветама незадовољних парничара.“ (Op. cit. p. LXV.)

2) Garsonnet, op. cit. p. 107.

3) Dubarle, op. cit. p. LXV.

никако не може бити индиферентно за судију који је предмет таквих мера.¹⁾

Непокретност судиска није противна демократским начелима, ма да је у Француској после Фебруарске Револуције привремена влада укинула судиски инамовибилитет, налазећи да се он не слаже са републиканским режимом.²⁾ Факат је, пак, да судиска непокретност није демократији свагда у вољи. Судови су чувари закона, дакле онога стања које постоји: они су конзервативни,³⁾ док је демократија оличена противност конзерватизма. Нестрпељива у својој тежњи за напретком, она би рада да у неколико скокова постигне резултате за које се тражи времена и рада. У тој својој тежњи, она често мало води рачуна о правима појединаца, ако ова коче њене намере, а нарочито је она готова да ова гази кад се поведе за превратним страстима. Судска власт истиче се тада као бранилац угрожених права, као сметња таквим тежњама, и стога она често навлачи на себе антипатије сувише бујних или заинтересованих политичара. И тако видимо да и у републици судиски инамовибилитет има неоцењиве користи, чак можда веће него и у монархијама. „Кад угњетавање долази од стране једнога човека, онда сви устају против њега. У републици, где се већина која добије власт сматра као представник воље народне, појединци нису толико склони да протестују против гоњења која би власт вршила: они сваки час слушају да све што се ради ради се у име њихово;

1) De Vaublanc непокретност не сматра као установу која је дала повољних резултата. У своме делу *Histoire des deux Restaurations* (t. VI. p. 167 et 168.) изражава се, поводом тога, овако: „Инамовибилитет судиски само је једна празна реч и он ни мало не осигурава независност судије. И заиста, инамовибилитет не искључује код судије ни амбицију, ни вољу за интригом, ни жељу или потребу за већом платом; она је тако мала гаранција независности да су се судови, како пре Револуције тако и под свима режимима који су по том дошли, увек показивали најпокорнији и најоданији политичкој власти.“ (B. Pradier-Fodéré, op. cit. p. 229.) Баш и да узмемо да је заиста судска власт била тако сервилна, опет то није доказ да непокретност нема вредности. На против, доказ је њене користи. Јер, колико би се тек судије показивале услужне, да нису непокретне. Зла која De Vaublanc налази и код инамовибилитета била би, сумње нема, поштрена кад овога не би било.

2) Декрет привремене владе, од 17. априла 1848. гласи: „Привремена влада одлучује: „Принцип судискога инамовибилитета, који се не слаже са републиканским режимом, престао је важити са уставом од 1830.“

3) Jules Simon, op. cit., p. 179.

Удобијају свести о својој суверености и злоупотребљују своју моћ.“¹⁾

Да видимо сада, пошто смо објаснили у чему се састоји судиска сталност, каквога је она карактера или, боље, какав јој карактер треба признати.

Инамовибилитет, без кога је независност судова само празна реч, треба да има карактер уставнога начела. Казати у уставу да су судови независни, а не огласити као уставни принцип средство у којем је независност најенергичније оличена, то значи оставити судбину судова на милост и немилост несталним законодавним телима. Кад инамовибилитет није уставни принцип, њега парламент може усвојити, а може га и одбацити. Као год што би било опасно остале принципе који су у уставе напредних земаља ушли начинити предметом решавања парламента, тако би исто било опасно кад би од њега зависило, да ли ће судије бити непокретне или не. Парламент је, пре свега, једна маса, и оне побуде које покрећу ове, покрећу често и њих. А ми знамо да хладно и објективно размишљање није увек одлика маса. Па и онда, када парламент у своја решавања не уноси осећај место разума, може он ударити штетним правцем. Већина у парламенту не руководи се свагда интересима државе, већ интересима странке којој припада. Ова посматрања су довољна да нас убеду о потреби да се од сталности судиске начини уставни принцип. Шта више, ми мислимо да нећемо претерати, ако непокретност сматрамо као једну добит науке и искуства и ако је, као такву, уздигнемо на висину једног морално-политичког принципа који не треба запоставити ни при самим променама устава. Јер, одсуство инамовибилитета не може да остане без штетних последица, па ма како кратко време инамовибилитет био суспендован. Перспектива укидања, ма и привременог, судиске непокретности није без утицаја на независност судије. Устав наш од 1888. није хтео да ово има на уму. Он је затекао судије са њиховом прерогативом сталности, зајемченом им законом од 1881. год., што му није сметало да стави на расположење све председнике судова и судије ви-

¹⁾ Georges Picot, *Les magistrats et la démocratie* (*Revue des deux Mondes*, 15 mars 1884.).

ших судова. Истина, као разлог прелазних наређења формулисаних у тач. VI. била је истакнута потреба судске реорганизације, али, као што ћемо одмах видети, ни такав разлог не сме ни за тренутак ништити судску независност. Нећемо, можда, погрешити, ако кажемо да се иза овога јавно исказаног разлога крио један други, а то је жеља да се и судови у извесном духу комплетирају.

У већини образованих држава, инамовибилитет судија јесте уставни принцип; н. пр. у Белгији, Холандији, Пруској, Данској, Аустрији.¹⁾ У Француској, непокретност није уставни принцип, и тамо обична законодавна власт има право да је укине, суспендује или ограничи. Ипак Французи су, и покрај свих својих честих револуција, до године 1883. скрупулозно поштовали сталност судскога положаја.²⁾ Код нас, под ранијим режимом Устава од 1869., непокретност судиска уведена је законом од 1881., под Пироћанчевом владом. Устав од 1888. обухватио ју је са осталим основним начелима. По данашњем, пак, Уставу непокретност је опет изгубила уставни карактер, а како још није ни у један закон унесена, то су данас судије покретне, онако исто као и остали чиновници.

Та огромна важност судске непокретности, потреба да њу, у једној држави, нађемо у сваком датом моменту ствара тешкоћу, кад је у питању реорганизација судова. С једне стране, непокретност судиска не може бити сметња напретку у судству, а с друге стране, како судске реформе могу да имају за циљ укидање извесних судова или судских положаја, то оне посредно воде тој последици да се неке судије лише својих места, другим речима да се судиски инамовибилитет у извесној мери наруши. У томе је она мало час наглашена тешкоћа. Ако устав није предвидео и уредио, бар у главним потезима, случајеве реформе судске струке и ограничио, и у овом обзиру, законодавну власт, ова може, не долазећи у директну опреку са уставним наређењима о судској непокретности, делимично и привремено уништити судиску сталност, под изговором реорганизације,

¹⁾ В. за положај судија у страним земљама: Demombynes, *Les constitutions européennes* и Dareste, *Les constitutions modernes*.

²⁾ Georges Picot, *Les magistrats et la démocratie*.

а у самој ствари да судски персонал измени. С тога и питање о реформама судова не треба да буде у уставу пренебрегнуто.¹⁾ Као најподесније средство којим би се могли, са доста успеха, предупредити политички планови парламента било би ово правило: да судија чије би место било, услед реформе, укинута задржи своју потпуну плату и даље, ма да су његове функције престале. На тај начин, евентуалност привременога суспендовања непокретности неће имати толико дејства на судије, када су они сигурни да у сваком случају не могу бар изгубити ни најмањи део од своје плате.²⁾

Француски законодавац, који је дотле показивао примерно поштовање наспрам судискога инамовибилитета, године 1883. попустио је у томе. Под изговором да се сведе број судија, влада је предложила и Коморе су вотирале закон од 30. августа 1883. којим је укинута 614 судиских места. Нека нам је дозвољено да о постанку и извршењу овога закона кажемо коју реч више. Из овога примера најбоље ћемо увидети какви су експерименти могући у једном законодавству код кога непокретност судиска није уставно начело.³⁾

Закон од 1883. био је, сумње нема, политички закон. Међу тадашњим судијама било их је доста који нису били присталице републиканскога режима и који су жалили за монархијом. Али, ови обзир политичкога реда нису имали никаква утицаја на њих као судије: они су своју дужност вршили како су им то закони налагали. Ипак, републиканска влада није им никако хтела опростити њихова политичка убеђења. Сукоби који су искрели између судске и административне власти, поводом забране извесних верских удружења, затегли су још више односе између републиканаца и судова.⁴⁾ Ко-

1) Garsonnet, op. cit., p. 105.

2) По немачком законнику о устројству судова, у случају опште реорганизације, судије које не би у служби остале задржавају свој чин и своју плату. „То је једно апсолутно потребно правило“, рекао је у Парламенту Dr. von Amsberg, директор министарства правде. Dubarle op. cit. XLVI.

3) Податке за историју овога закона узели смо из интересантне студије: *Les magistrats et la démocratie* par Georges Picot.

4) Сукоб је био искрсао поводом питања: да ли верска удружења подлеже претходном одобрењу административне власти, или она долазе у ред оних удружења за чије постојање није потребно никакво одобрење. В. о томе, Laferrière, *Traité de la juridiction administrative*, t. I p. 482 et suiv.

мора је показала карактеристичну предусретљивост политичком плану владе. По пројекту који је она била усвојила министар правде располагао је са 2447 судиских места која је имао право попунити новим кандидатима.¹⁾ У Сенату, предлог вотиран од Коморе претрпео је, нарочито заузимањем Jules Simon-а, знатне измене. Сенат је овластио владу да укине само 614 места, па, дакле, да толики број судија удали из судова. Чл. 11., у коме је стајала та одредба, изречно је забранио влади да може удалити више судија него што има укинутих места. Ове измене нису биле ни мало по вољи влади која је својим пројектом хтела да постигне двогуби циљ: прво, да из судства удали за њену политику незгодне елементе, а за тим, да тамо уведе своје штићенике које је хтела тиме наградити за изборне и друге услуге. Онај први циљ могао се постићи бар у размери оних 614 укинутих места, али овај други био је сасвим осујећен. Међутим влада је морала изнаћи ма какав начин да задовољи бар најнестрпељивије апетите. Како је имала права да од целокупнога броја судија уклони њих 614, то се она надала да ће многи од оних који су се сматрали као најизложенији тражити или премештај у другу струку, пензију или ће послати своје оставке да би избегли ревокацију. На тај начин би министарству, осим оних 614 укинутих места, остао још неки изванредан број места за попуњење. Али се превизије министарства нису испуниле. Врло је мали број био оних судија које су пошле тим путем. Готово су све са резигнацијом очекивале незаслужену казну. Тада је министар правде прибегао једном другом веома занимљивом средству. Изванредан број судиских места био је остао непопуњен још од времена Dufaure-овога министарства, 1877. Dufaure је и сам хтео да смањи број судија, али он није ударио путем којима је пет година доцније пошао кабинет Ferry-ев. Његов систем није ни мало крњио начело судскога инамовибилитета, а међу тим водио је, истина

¹⁾ Разуме се да пројекат у Комори није прошао без живе дебате; и међу самим републиканцима било их је који су подигли свој глас против политичке намере Ferry-вога кабинета. Goblet је рекао, да признаје да има судија који нису републиканци, али да њихову конверзију треба очекивати од слободнога убеђења које време доноси, а не од политике која се састоји у томе што ће над њиховим главама лебдеги, у виду претње, евентуална ревокација. А Ribot је довикнуо министру правде: „Има нешто што већина нема права да учини, а то је: да наsrне на правосудје!“

лагано али без потреса, судство ка потребним реформама. Како је које судиско место остајало празно, услед смрти, пензионисања, оставке или преласка у другу службу, Dufaure га није ни попуњавао, ако се то било десило у оним судовима чији је број судија он био намеран смањити. На тај начин је он за кратко време био укинуо неколико судиских места, и она су била престала фигурисати у буџету. Ово је било добро дошло министру правде 1883. Он је празна места раздао својим партизанима, ма да су она фактички била укинута, пожуривши да тај посао сврши пре публикације закона о реформи; јер после ње то већ не би био могао учинити, пошто је закон оним судијама које би, услед укидања њихових положаја, остале без службе, изречно давао првенство на судиска места која би се после публикације закона имала попунити. У акту постављења нових судија стајало је на пример ово: тај и тај наменован је за судију на место тога и тога судије који је преминуо. За публику којој нису биле познате појединости ових комбинација ствар је изгледала веома проста и обична: на место преминулога судије дошао је други. Међу тим, министар правде то није могао чинити јер су та места, као што мало час рекосмо, била укинута; нарочито тадашњи министар који је имао да изведе судску реформу није смео то чинити и тиме ништити већ готове резултате, добијене у истом правцу, разумним системом Dufaure-овим. Овакав експедијан помогао је Ferry-евој влади да неке своје пријатеље доведе на судиске положаје и да их по том авансује. На тај начин је влада, и ако не у оној мери у којој је то желела, постигла и онај други циљ који је пред очима имала, када је парламенту пројекат овога закона поднела.

Пример овај из францускога законодавства најречитије доказује колико је у рукама политиком застрашеног парламента опасно право да судове може преустројавати по својој вољи. За независност судску велика је, дакле, добит, ако је, и у питањима судске реформе, моћ парламента уставом ограничена. Код нас, при садашњем законодавству, кад су судије покретне, немамо се бојати да ће ко прибегавати сличним мерама, у намери да измени судски кадар. Какве би потребе имао

WWW.UNILIB.RS министар правде да се таквим средством служи, кад он располаже, наспрам судија, скоро неограниченим правом ревокације које му допушта да, и без сваке реформе, учини промене у саставу судова?

Да резумирамо и закључимо: без непокретности, искрене и на овако широкој основи загарантоване, нема судске независности. Без судске независности нема правде у судовима. А држава код чијих судова нисмо сигурни да нађемо правду не може, Господо, претендовати на место међу напредним и срећним државама.¹⁾

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ПРАВА

од
ПАСКВАЛА ДЕЛ БУДИЧЕ

(Наставак)

ПОСЕБНИ ДЕО

КЊИГА ПРВА

ПРИВАТНО ПРАВО

§. 31.

Предмет и подела.

Приватно право, као што је већ раније показано, обухвата оне норме, о односима и интересима појединца, којима се одређују границе и уређује слобода појединца у грађанском друштву. Код ових односа, као и код свију других, треба разликовати субјекат и објекат. Субјекти су на првоме месту људи, па онда морална тела, којима је призната способност, да могу задобијати и преносити права. И једни се и други називају *лица*; с тога они услови и односи, који их чине способним да имају права, чине први део приватног права, који можемо назвати *правом лица и личности*. У приватноме праву *лица* су увек субјекти права.

Објекти су ствари, у колико оне служе економним потребама људи, те су с тога потчињене њиховој власти. Однос каквот

¹⁾ Jules Simon (op. cit. p. 187.) врло лепо вели: „Није истина да један суд може *чичити услуге*, судећи противно правди; јер је та корупција судија уништење закона, а закони су једина трајна сила политичких режима.“

лица према каквој ствари, може бити двојак: непосредан, т. ј. без помоћи другог лица, или помоћу туђе радње. У првome случају имамо *стварно право*, у другоме *облигационо право*. Ова два права чине заједно други део, приватног права, који се зове *имовинско право*, јер скуп таквих правних односа према ствари то је управо *имовина* једног лица.

Међу тим, лице, индивидуа, за се је апстракција. Свако се лице рађа и живи у друштву, а првенствено друштво, коме људи по природи припадају, то је породица, из које потичу многи специјални односи трећег и последњег дела приватног права, који називамо *породичним правом*.

Кад сравнимо међусобом разне групе односа приватног права, приметимо извесну поступност која се пење од најпростијих односа ка најсложенијим. Тако, у право лица и личности улазе односи о способности лица, који су потребна претпоставка сваког права. У стварном праву имамо непосредне односе једнога лица према каквој ствари, према којима сви други људи имају чисто негативну дужност: да поштују права таквог лица. Али код облигација однос постаје већ тешњи и негативан и општи однос претвара се, за оне који су му субјекти, у позитиван и специјалан. Најзад, у породичном праву, сви лични и стварни односи међу члановима који састављају породицу, појачани су и постали су трајни природном везом која подешава и спаја личне, индивидуалне интересе у заједнички интерес куће.

Стара подела *Гајова* (Inst. I, 8: *Omne jus quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones*) коју су усвојиле Јустинијанове Институције, има велику историјску вредност, али се не може применити на данашњи систем права. По њему у право личности улазе и установе, које припадају породици, као брак, очинска власт, стараоштво; у стварном праву говори се о наследству као о начину стицања, и најпосле, у облигационом праву налазимо многе ствари које припадају поступку, процедури. Ова римска подела превлађивала је у теоријским излагањима од XVI века на даље, и утицала је у неколико и на Наполеонов Законик, па дакле и на друге законике, који су по њему рађени. Тако је итал. грађ. законик подељен на три дела: у првом излаже се право о лицима, у другом о стварима и стварним правима, а у трећем о начинима стицања и пренашања права, и ту се обухватају наслеђе, облигације и т. д. Српски грађ. зак., по аустријском грађ. зак. (§. 14.), дели се такође на три дела: у првом делу говори се о лицима и ту се још обухватају породично и брачно право (изузимајући мразно право) са стараоштом, у другом делу, првом одеку излаже се стварно право, обу-

хватајући ту заложно и наследно право, а у другом одсеку изложена су лично-стварна права под којим се изразом разуме облигационо право (са брачним имов. правом), у шрећем делу изложене су одредбе које важе и за први и за други део. Основни појмови око којих је цео систем српског грађ. зак. и аустр. зак. срећен, јесу *лице* и *имовина*, дајући овом последњем појму тако широк обим, да све остале делове приват. права обухвата. Тим ширим схватањем појма имовине разликују се оба законика од италијан. грађ. зак.

Walter, Encycl., § 118. — Filomusi-Guelfi, Encycl. § 27. — Hauriou, у Revue critique de légist. et jurispr. XVI, 1877, стр. 373 и даље).

Неки писци, као *Арене* (у Холцендорфовој Енциклопедији 3. изд. стр. 50, 57), а за њим *Перере* (Perere, Enciclopedia e Metodologia del diritto, Napoli 1878, стр. 114, 216) издвајају из приватног права установу породице, осим наследног права, и међу је, заједно са неким другим облицима удруженог начина живота, у засебну грану права, коју овај други назива *приватно-социјалном*. Али, ако узмемо у обзир, да је за приватне интересе, по самој природи, тежиште и покретач у породици, онда нам таква подела изгледа неоснована или бар непотребна.

Италијанско приватно право излаже се у грађ. зак. од 25. јуна 1865 и тргов. зак. од 31. октобра 1882. Овај последњи закон *специјалан* је закон, а не *изузеће* од општег грађ. зак. У изворе приват. права ваља још рачунати и оне специјалне законе, који се тичу приватних и трговачких односа, обичаје у границама законом утврђеним, а и оне одредбе управног права које имају везе са приват. правом. Српско приват. право изложено је у опште у грађ. зак. од 25. марта 1844 и трг. зак. од 26. јануара 1860, а уз њих долазе и сви они извори, који су споменути у претход. тачци.

ГЛАВА ПРВА

Лице и лична права

§. 32.

Природна лица.

Човек, као субјекат права, зове се *лице* или по способности за то *личности*. Основ личности лежи у човечијој природи, т. ј. у томе, што човек има слободну вољу и што има свој сопствени смер. Али, по што се само у друштвеном сажићу изражава слобода воље и постизавају људски смерови, излази да само у друштву човек постаје лицем. Појединац, индивидуа сама за себе сасвим одвојена од сваке заједнице у животу, губи то својство, јер јој недостаје

могућност имати права. Бити лице, имати личност, не значи само имати способност за права, већ и способност за дужности; ова двогуба способност одговара двогубом задатку, што га човек има у друштву, где се он јавља према себи самоме као смер а уједно према другима и друштвеној целини као средство. Способност права по себи обухвата и способност обвезе и обратно; према томе, биће које би имало само права или само дужности било би противно појму личности и људског бића.

Реч *лице* (*persona*) од свог правог значења индивидуалних, карактеристичних црта човечије физиномије, добила је у преносном смислу значај својстава која разликују човека у погледу права: *persona est homo statu civili praeditus*. Ово значење, у осталом, није увек строго одржавано у римским изворима, где се неки пут примењује назив лица и на робове: Dig. d. 16, 215: *In persona servi dominum*; — 17, 22: *In personam servilem nulla cedit obligatio* (Savigny, цит. дело II. §. 65).

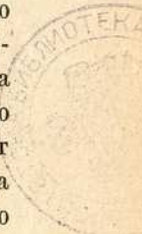
Теорија о *урођеним правима*, која се развила у последња два века, има ту добру страну, што сматра личност као нераздвојно својство човеково, али пада у грешку, што не сматра друштво као нужан услов за њено постојање, поред тога, што је у отвореној опречи са принципом који сва права изводи из уговора (Испор. Trendelenburg цит. дело §. 88).

§. 33.

Из појма о личности излази у позитивном праву појам о *правној способности*, која се мора признати свима људима, ма какав био њихов природни или грађански положај, баш за то што је личност нераздвојо својство човечијег бића. Начело је данашњег права, да грађанска личност треба да се идентификује са природном; због тога, данас немају више вредности они физички и социјални узроци, због којих се у прошлим вековима одрицала грађанска личност једноме делу човечанства.

Правна способност обухвата два ступња, *уживање* и *вршење* права: прво је способност *права*, у ужем смислу, а друго способност *делања*, акције. Ово разликовање нема само теоријску, већ и практичну вредност, пошто има лица којима је дато уживање права, али га не могу вршити, док је код других, која ма да могу вршити права, способност ограничена, услед неких особених односа.

Римљани су разликовали три степена способности: *status libertatis*, *status civitatis* и *status familiae*; у вези са овом троструком поделом, имали су *maxima*, *media* и *minima capitis deminutio*. Прва се односила на губитак *jus libertatis* (*servi* на супротив *liberi*-ма), друга *jus civitatis*

(peregrini, на супрот cives-има) трећа *jus familiae* (filii familias, на супрот patres familias).

У модерном праву ове су римске разлике изгубиле готово сваку важност. Пошто је роњство укинато код свију образованих народа, као установа противна људској природи, свима је људима признато по природи способност права. Исто се може рећи у опште о приватној способности странаца, која све више тежи, да се изједначи са способношћу грађана, као што је већ извршено у италијанском праву (грађ. зак. чл. 3.), аустр. грађ. зак. §. 33, срп. грађ. зак. §. 45. 47. и 53. Она трећа врста, међутим, која се оснива на породичном праву, још траје, и ако се јако разликује од онога што је била у римском праву, и много је ограниченија, јер се своди на привремено ограничење способности субјеката који су под очинском влашћу или стараоштвом.

И верска разлика јако је утицала у своје време на обим способности. Римско је право забрањивало брак између Јевреја и Хришћана, а јеретици и аностати били су оглашени као неспособни за наслеђивање и остављање наследства, тестирање, а по некад и за поклањање и продају (*Савињи* II. §. 84). Ова ограничења одржала су се мање или више у средњем веку, али су касније постепено нестала услед признања слободе вероисповести. У италијанском праву, у противности према аустр. праву (§. 39. грађ. зак.) и српском (§. 53. грађ. зак.), која признају то начело у границама законом утврђеним, религија нема више никаквог утицаја ни као сметња за брак, а код других народа грађански закони све се више и више изједначају у еманципацији и грађанској једнакости Јевреја. Последњи прописи интернационалног карактера у овоме погледу, јесу одредба берлинског уговора од 13. јула 1878. за Црну гору, Србију и Румунију.

Исто је тако и у погледу грађанских односа жене, која је у старом и средњем веку била сасвим или делимично искључена од вршења права, док у садашњем праву, услед нових социјалних и моралних услова, све се више и више приближује човеку у погледу приватно-правне способности. Италијански законик учинио је знатан корак у овоме погледу. О грађанској способности жене, у своме историјском развићу, гледај: Laboulaye, *Recherches sur la condition civile et politique des femmes, depuis les Romains jusqu'à nos jours*, Paris, 1843. — Gide, *Etude sur la condition privée de la femme dans le droit ancien et moderne*, 2. издање, Paris, 1835. — Gabba, *Della condizione giuridica della donna*, 2. издање, Torino, 1880. — За италијанско право гледај и Frugoni, *Capacità giuridica della donna*, у *Archivio Giuridico*, св. IV. за 1869. стр. 471 и даље.

§ 34.

Правна способност почиње се рођењем, које означава тренутак када дете, потпуно одвојено од мајчине утробе, отпочиње да живи за себе, а свршава се смрћу. Ова два природна факта, рођење и смрт, обележавају правну сферу лица. Од зачећа до рођења зачетак живи само као део материн и пошто је његов живот спојен са животом матере, недостаје му природне основе за личност. Али, ипак, закон, на основу познатог принципа: *nasciturus pro iam nato habetur quoties de commodis ejus agitur*, задржава простоме зачетку она права, која би на њега прешла пре рођења, само ако се рођење догоди у потребним условима за способност; у противном случају, таква би антиципација у способности детета што се има да се роди, остала без икаквог дејства. За овај се појам, који признају и аустр. грађ. право (§. 22.) и српско (§. 36.), везује стараоштво за време трудноће, о коме говори чл. 236. итал. грађ. законика, аустр. §. 274. српски зак. о стар. чл. 160. и чл. 53. правила за неспор. дел.

Ulpianus, D. XXV, 4, 1, § 1: Partus antequam edatur mulieris portio est vel viscerum. — Paulus, D, I, 5, 7: Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur. quotiens de commodis ipsius partus quaeritur: quamquam alii antequam nascatur nequaquam prosit.

По италијанском и француском праву није довољно само рођење живог детета за постанак грађанске личности већ је потребан и *viuamini*, животна способност т. ј. способност за продужење живота. Ако новорођено дете апсолутно не може да продужи живот, било због непотпуног развића организма, што није довољно донето (права животна неспособност), било због органске мане (непотпуна животна неспособност), онда се у погледу на способност сматра као мртво рођено.

Овај услов виталитета, животне способности, није ушао у немачке законике, па ни у аустријски, а према томе ни у српски, нити га је без спора примила наука. *Savigny* (цит. дело II, §. 61. и д. одељак III), да и не говоримо о другима, побија га, било с тога, што је, по њему, непознат римскоме праву, било највише с тога, што је противан принципу на коме се оснива правна способност, која треба да зависи једино од факта постојања једног људског бића, без обзира на његово дуже или краће постојање. Али га јако брани *Wächter* (*C. G. Wächter, Commentationes de partu vivo non vitali, Pars I—V, Lipsiae, 1863—66*), који, између осталог, доказује, да је животна неспособност у правоме смислу, т. ј. она што долази од недовољног ношења, искључивала способност како по римском праву, тако и по општем праву у Немачкој до публикације нових законика. У римским изворима побачено дете није било лице, а *abor-*

tus, пометак се не дефинише, како вели Савињи, као незрео мртво-рођени плод, већ као зачетак (ембрио) који је пре времена одвојен од утробе и услед непотпуног свог развића лишен је способности за живот (виталитета), па ма се он и жив родио. Било како му драго, извесно је да су незгоде које се јављају о неизвесности животне способности или неспособности у главним отклоњене у италијанском законуку претпоставком (чл. 724 № 2), да се живо рођено дете у сумњи сматра за способно за живот.

Са смрћу у опште изједначена је *осушности* у своје последњем стадијуму, када превлада претпоставка о смрти осутнога, те се његова способност сматра као да је престала, и његова се права дефинитивно преносе на наследнике.

§. 35.

Из факта, да правна способност припада свима људима, не следује, да она код свију ваља да постигне исти степен пространства. Већ и сама људска природа захтева у томе неку разлику. Јер, пошто је личност основана на способности воље, право је, да она буде потпуна или ограничена према томе, да ли су интелигенција и воља савршене или не. Но, психичка несавршеност може, наравно, зависити од доба старости или умне неспособности, и ограничење способности, које из ње потиче, односи се тада на вршење права способности делања, а у погледу уживања она остаје потпуна. Такав је положај малолетних, душевно болесних и блесавих и т. д., који истина уживају права, али да би их могли вршити потребни су им ауторитет или помоћ других лица, која допуњају њихову непотпуну способност.

Друга ограничења у разној мери потичу из правних узрока као *брак* за жену, *стечај*, *осуца*.

Трговац који падне под стечај губи права управљања својих добара, а његове послове, са изузетком строго личних и оних који немају везе са стечајем, врши један старалац.

Казна робије и затвора дужег од пет година повлаче за собом ограничење правне способности. Робија, осим лишења слободе делања, лишава осуђенога очинске и мужевске власти, права тестирања и повлачи ништавност тестаментна намењеног пре осуде. Друга повлачи за собом лишење слободе делања за време издржања ит.д. —

§. 36.

Правна лица.

Осим физичких лица има и тако званих *правних лица*. Овај се назив даје оним агрегатима људи или добара, којима је намењено постигнуће извесних социјалних смерова, услед којих су они признати као органи са сопственом вољом, способни за права и обавезе, и с тога имају својство лица.

Узрок постојања правних лица лежи сав у природи и важности смерова којима они служе. Јер, где ови, било због пространства, било због трајања, превазилазе моћ делања појединаца, или их ови не би могли извршити са оном сталношћу и истрајношћу коју захтева природа тих смерова, или најзад, обухватају интересе или друштвене односе, који су јасно одељени од индивидуалних интереса; природно је, да се ту, поред физичких лица, појаве и морална бића снабдевена личним правима који би могли подједнако испуњавати такве смерове и бити центри таквих односа.

Личност правног лица није иста са личношћу чланова који га састављају или престављају, већ је од ње одвојена и има свој извор у оној способности воље бића, које омогућава постигнуће намењеног им смера.

Стара доктрина, која сматра правна лица као *фикције закона*, не може да издржи критику нити тенденцију последњих законодавних рефорама. Јер, како би се на првом месту могао овај критеријум применити на *државу*, која је правно лице *par excellence*, па онда на друге установе која такође постоје природно и по потреби као н.пр. *општина*? Но и она правна лица, која би по подели *Savignyja* (Syst. II § 86) имала вештачку или контингентну егзистенцију, не воде свој постанак од државе, као што не цпе из ње ни оне многоструке смерове, које они теже да остваре. Њих стварају друштвене прилике и осигурава их време а са променом тих прилика, она се преображавају или престају. Истина, држава може, у општем интересу, вршити право признавања и надзора над правним лицима, али то претпоставља само *jus confirmandi*, а не и *jus constituendi*. У осталом, данашња тенденција свију главних законодавстава је, да раскине или олабави везе које су потчињавале државном одобрењу многа правна лица, а нарочито неколико типова друштава. Но ипак су неки савремени правници остали верни теорији фикције, на пр. *Laurent (Principes de droit civil I, n. 288)*.

§. 37.

Правна лица могу се свести на четири типа: *држава, корпорација, друштво и задужбина*.

1. *Држава* је највише правно лице, које у себи самоме носи основ свога признања и по своме организму разликује се од ма којег другог облика правних лица. Она, као јединка која преставаља целину народа, дејствује у јавном и приватном погледу на постигнуће смерова који су му одређени, а под њеним окриљем добијају живот сва друга, мања правна лица. Држава у колико се узима у обзир с погледом на права својине и наслеђа зове се Фискус, Домена, Државна Благајна.

2. *Корпорација* (*universitas personarum*) је удружење више лица, из кога се добија целина, јасно одвојена, како од појединих особа из којих је она састављена, тако и од њиховог збира, и чији су интереси одељени од индивидуалних. Ова целина или колективна целина је управо субјекат права корпорације, у коме суделују истина појединци, индивидуе, али само док су чланови њезини, кад дакле код њих престане ово својство, они јој постају сасвим туђи. Отуда потиче, да и ако је корпорација скуп лица без којих она не би имала основа за постојање, њезин живот никако не зависи од појединих чланова који променом броја или лица не мењају биће корпорације. Корпорација има јавних као што су општине, које су саставни елеменат државе, и приватних, установљених за приватне смерове, као што су занатлијске, научне и т. д.¹⁾

3. *Друштво* је такође удружење више лица али је правни принцип, по коме се оно управља, различан од корпорације. У овој последњој целина је јасно одељена од лица која је састављају, и њезина права и обвезе јесу права и обвезе корпорације, не односећи се никако на појединце. Код друштва је, међу тим, целина као скривена у члановима, у чију је корист и истакнути друштвени смер, а обвезе падају непосредно на саме чланове²⁾. Међу модерна друштва долазе по важности и пространству на првом месту безимена друштва, у којима је одговорност чланова ограничена на део капитала који су они уложили и који је престаљен акцијама, удеоницама, на име или на доносиоца. И задруге за узајамно помагање, потрошњу, кредит и производњу, које су јако распрострањене у радничкој класи, одговарају економској потреби нашега времена, и достигле су у Италији сталну правну форму са нормама данашњег трговачког законика (чл. 219—288).

1) Испор, F. G. Puchta у Weiske Rechtslexicon III стр. 65, 79.

2) Bruns, у Холцендорфовој Енциклопедији, §. 17, 449. и даље.

4. Од корпорације и од друштва разликује се *задужбина*, (*фонд*), која се састоји у томе, да се једноме добру, имању или скупу добара, имања, даје извесно трајно опредељење. Задужбине, фондације се могу чинити на два начина: или да се својина да каквој корпорацији или установи, која већ постоји, са обвезама, које одговарају њиховом смеру, или да се својина створи на независан начин, са нормама потребним за њезину управу. У првом случају може се условити да субјекат задужбине буде сам субјекат корпорације којој она припадне, али за други је теорија сасвим неодређена и има разних предложених субјеката (персонафикација смера, воља оснивачева, друштво и т. д.) од којих ни један није без приговора.¹⁾

Појам корпорације у ствари је онај који је био у римском праву, а по коме се колективна личност (*universitas personae vice fungitur*) правно разликовала својим бићем и својим правима од права појединих чланова.

Dig. III, 4, 7. §. 1: *Si quid universitati debetur, singulis non debetur: nec quod debet universitas singuli debent.* — §. 2. *In decurionibus vel aliis universitatibus nihil refert utrum omnes iidem maneant an pars maneat vel omnes immutati sint. Sed si universitas ad unum redit, magis admittitur posse eum conevire et conveniri, cum ius omnium in unum reciderit et stet nomen universitatis.*

Но римска класификација, подела на *universitates* (корпорације) и *res corpora, res causae* (задужбине, фондације) не одговара сасвим обилатости и развићу модерних установа. Јер, осим повећаног обима, који су наведене форме правних бића постигле од средњег века па до наших дана, ваља приметити, да су римским колегијама и друштвима (*collegia* и *societates*) који се често помињу у документима, недостојали одређени облици; правна физиономија друштва и диференцијални карактери, обележја корпорације, дело су дакле модерног живота и модерног права.

О правним лицима говори у опште италијански грађански законик, чл. 2, а српски грађ. зак. у §. 36.

Трговачка друштва и удружење међусобног обезбеђења треба такођер уврстити међу правна лица, јер они

¹⁾ О овоме може се наћи више у: Savigny, System, II §. 85—102. — Brinz, Pandecten (2. Aufl) §. 59—62. Ihering, цит. дело IV §. 71 — Zitelmann, Begriff und Wesen der juristischen Personen, Leipzig, 1873, — Bolze, Der Begriff der jurist. Pers. 1879 — Laurent, Principes de droit civil, I. n. 287—317. — Milone, Le persone giuridiche, etc. у Filangieri, 1877. — Miraglia, De persone incorporali nelle filosofia del diritto, Napoli 1882. — Исти Filosofia del diritto, 2 ediz. I ст. 292 и даље — Fischelle, Sulle realta delle persone giuridiche; Catania 1885. — Giorgi, La dottrina delle persone giuridiche, I. Firenze, 1889.

конституишу према трећима колективна бића, која се разликују од личности чланова.

(Испор. Bianchi цит. дело IV n. 10 и 11. — Vivante, Trattato teorico-pratico di dir. com., Torino 1893, I. n. 286—290.— Vidari, цит. дело I. n. 722—727).

§ 38.

Правна лица не могу уживати сва она права која припадају физичким лицима. Њихова се способност ограничава на право својине и наследно право, и искључена је, разуме се, из свију права која су својствена природној особици лица и породичном животу. У осталом, било би погрешно, кад би хтели сасвим да ограничимо способност правних лица на моћ имања и стицања; пошто се по неким установама заиста могу дати и друга права, нарочито на политичком пољу.

Престанак правних лица изазива по нужди престанак њихове правне способности. Овде треба разликовати правна лица која имају јаван карактер, од оних који имају приватан. Јавне корпорације може укидати држава, којој онда припада њихово имање, као *bonum vacans*; приватне корпорације и друштва, поред укидања од стране државе могу, и својеволно престати, на начине одређене статутима и законом. Што се тиче задужбина, фондација, оне су вечите; но ипак оне престају по нужди, кад постане немогућно постигнуће смерова, за које су оне установљене, било услед потпуне пропасти добара, било из других узрока. Међутим, ма да задужбинама управљају норме изложене у акту оснивања, и да су по правилу слободне од државног утицаја, ипак се држави не може одрећи право не само да их укида у општем интересу, већ и да их преустројава, ако због промењених друштвених прилика не одговарају више намерама оснивачевим. Али је овде тешко одржати се у правим границама и да се у путу новачења не пређе преко тачке коју изискују јавне прилике у вези са поштовањем које смо дужни вољи оснивачевој.

Ове две основне мисли покушао је да изведе италијански закон о јавним добротворним установама. (*La legge sulle istituzioni pubbliche di beneficenza*) од 17. јула 1890.

(Наставиће се)

О ДВОДОМНОМ СИСТЕМУ

(Наставак)

V. — Питање о Горњем Дому код нас.

Први наш устав, устав од 1835, био је установио два тела за вршење функција законодавне власти; једно је од њих било Савет, — друго, Народна Скупштина. Учешће додељено Савету у законодавству било је велико; ниједан предлог владин није могао постати законом, докле га Савет не би одобрио. Што се тиче Скупштине, она о законима није решавала. Све што јој је било допуштено, то је учинити представку кнезу и Савету да изврши закон издаду (чл. 90). Таква представка није била предлог, то је била само петиција, и кнез и Савет нису били обавезани ни да одговоре на њу, а камо ли да је задовоље. Ну, била је једна врста закона за чије се издавање искао и пристанак Скупштине, на име закони уставни. Поред кнеза и Савета, Скупштина је била призната за трећег уставотворног чиниоца (чл. 140). — Атрибуције које је Скупштина уживала по уставу од 1835 биле су финансијског карактера. Никакав данак није се могао завести без њеног одобрења (чл. 86); она је имала искључиво право „располагати данак на народ“ (чл. 91); њој су се подносили сваке године рачуни „како о приходима тако и о расходима државним“ (чл. 88). У свима овим питањима она се не само са-слушавала, него је и решавала; ту је она имала онако пресудну реч као Савет у питањима чистог законодавства. — По свему томе изгледа да се код нас 1835 Скупштина налазила од прилике у оном положају у коме енглески Доњи Дом у XIV веку. То тело, које данас у хиерархији власти прво место заузима, решавало је тада искључиво о наметима који су се на трећи ред мислили ударити; о другим предметима оно је само жеље изјављивало. И пошто се историјом енглеског Доњег Дома посведочило да је посредством та два права могућно сва остала задобити, то је слободно закључити да је уставом од 1835 Народна Скупштина добила тамад онолико колико јој је за почетак њене каријере било потребно.

Установљавајући два тела за вршење функција законодавне власти, тај је устав створио основу за дводомни систем, али сâм систем није организовао. Савет и Скупштина нису те функције вршили заједно; они су их поделили између себе, што је нешто сасвим друго. Савет и Скупштина имали су сваки своју сферу рада. Савет је решавао о законима без Скупштине, она о данку без њега. Они су комбиновали своју радњу само у ретким случајевима уставне промене. Два је дома било, али није било дводомног система, јер што овај захтева, то је сурадњу између домова, не поделу посла.

Устав од 1835, као што се зна, није био никада примењен. То је остао само један пројект. Први наш устав, први у том смислу што је први у живот уведен, био је устав од 1838, који је Порта октроисала. У њему се Скупштина није ни помињала; преко ње се било прешло ћутом; само је једна власт била призната крај кнеза, управо врх кнеза, то је био Савет. Ипак зато, и пре него је тај устав формално замењен уставом од 1869, нашло се начина да се Народна Скупштина васпостави. Њено васпостављање било је извршено у форми обичних закона. Први закон о Народној Скупштини издан је 28 октобра 1858 кнезом Александром Кара-Ђорђевићем; то је онај закон на основу кога се сазвала Св. Андрејска Скупштина која је на српски престо повратила династију Обреновића. Али тим законом није Скупштини ни из далека била дана она важност коју је она по тексту устава од 1835 требала да ужива. По члану 6. тога закона она је имала: „1., Дати своје мњеније о предметима које би књаз са Совјетом нашао за добро да се преко попечитеља Скупштини предложи. — 2., Она ће имати право, предлагати правителству тегобе, које би народ имао, и средства којима би се оне отклониле; и 3., предлагати правителству жеље, које би народ за узвишење благостања отечества имао и начин, како би се оне извршиле и задовољиле.“ Надлежност народне скупштине према овоме није ни била обележена. Скупштина се сазивала онда кад је влада хтела, и питала о ономе о чем је влада хтела. Свака иницијатива била је Скупштини забрањена, јер под предлозима о којима је реч у тачки 2 и 3 не треба разумети формалне пројекте, него изјаве жеља.

Сасвим је природно да се Св. Андрејска Скупштина пожурила да овај закон замени другим, либералнијим. На основу њеног нацрта, Привремено Правленије издало је 5 јануара 1859 нов закон о Народној Скупштини, али ни тим законом није било њој повраћено све оно што јој је по уставу од 1835 припадало.

По томе уставу, она је решавала о уставној промени; по овом закону, она се само саслушавала о промени закона о кнезу, Савету, министрима и Народној Скупштини (§ 5). По томе уставу, никакав се нови данак није могао установити без њеног одобрења; по овом закону, „никакав нови данак или порез неће се моћи установити пре, него се предходително о томе мњење Народне Скупштине саслуша“ (§ 8). По том уставу, Народној Скупштини подносио се рачун о приходима и расходима државним; по овом закону, она је само могла захтевати, „да посредством једне из своје средине одређене комисије стање народне касе прегледа“ (§ 9). Право је додати да јој је овим законом било ујамчено једно право које јој дотле није припадало, бар јој изреком није било признато: „Србија се не може задужити нити на што обвезати, док се та потреба пред Народном Скупштином не докаже“ (§ 7). По овој последњој речи изгледа да је у овом случају, изузетно, Скупштина решавала. — Карактеристика се закона од 5 јануара 1859, на коме се као на делу Св. Андрејске Скупштине вреди задржати, састоји у овоме. Он је либералнији од закона од 28 октобра 1858; он није оставио влади да саслушава Народну Скупштину кад и о чему хоће; он је набројао случаје кад је она дужна да тражи њено мишљење. Али он није либералан колико устав од 1835, јер ни у питању о данку није дао Скупштини право решавања. У опште он је задржао Скупштини карактер једнога саветодавнога тела. Она је била субординована Савету; то нису била два тела истог карактера, и према томе односи између њих само су у толико стајали у вези с дводомним системом у колико су били његова потпуна негација.

Закон од 5 јануара 1859 делимично је изменио местозаступник Кнеза Милоша већ након девет дана; а сâм Кнез Милош издао је одмах идуће године, 11 јула, нов закон о Народној Скупштини. Али при тим

променама они чланови који су се тицали атрибуција Народне Скупштине прелазили су из једног закона у други. Не може се рећи да су они били у суштини предругојачени ни законом од 17 августа 1861 који је издао Кнез Михаило. Ево шта стоји у § 3. тога закона: „На обичним Народним Скупштинама,..... има се народ саслушати: 1.) о свим тежбама и потребама његовим, као и о начину, на који мисли да би се истим помоћи могло; 2.) о предметима онима о којима би Кнез и влада његова желели чути и глас народа. — Нарочито пак свагда ће се народ саслушати имати, а.) ако би се питање породило о полезности уступљења или промени кога краја области Србске; б.) ако би се данак повећао, или система данка променити имала; в.) ако би се породило питање о мењању устава.“ Ако се остави на страну оно под а, онда у овом закону Кнеза Михаила нема одиста ничег новог о атрибуцијама Народне Скупштине; одредбе закона од 5 Јануара 1859 које су се њих тицале, овде су нешто збијеније, нешто прегледније редиговане; то је све.

Кад је 1868, после убиства Кнеза Михаила, отворено уставно питање, оваква се организација законодавне власти била затекла; једно крај другог два тела, Савет и Скупштина, од којих је прво решавало, а друго се само саслушавало, — прво готово свемоћно, а друго сваке праве моћи лишено. Што је тада могло изгледати као најприроднија реформа, то је поделити између Савета и Скупштине власт коју је Савет био сву прикупио; његове атрибуције нешто сузити, оне скупштинске нешто проширити; њему одузети, а њој додати, док се најзад од та два тела која су се већ имала не начине два равноправна дома.

Намесништво које је руководило уставну промену изгледало је потпуно убеђено о корисности дводомног система. У беседи којом је отворило 8 децембра 1868 седнице уставног одбора⁵¹⁾ налази се ово карактеристично место.

⁵¹⁾ Као 1888 и у овој прилици влада је била наменовала један већи одбор, од преко седамдесет чланова, са саветодавним гласом. Разлика је између тога одбора и оног од 1888 била у томе, што је овај последњи спремио цео нацрт устава, док је уставни одбор у 1868 био само позван да начелно расправи нека крупнија питања из области уставног права, на првом месту, по каквим начелима треба законодавну власт организovati.

„Има људи, који мисле да свуда, где законодавну власт два тела врше, ова система истиче из старих феудалних предања; но ако се узме у обзир, да има земаља, које у својој прошлости не показују феудалног стања, па опет у њима има поред Скупштине још по један чинилац, звао се сенат, савет, или како му драго (као што је на пр. случај у Сједињеним Државама Северне Америке), онда се наведено мишљење неће показати као основано; на против, зна се, да се само за бурних и усколебаних времена тражило, да се сва сила покрета усредреди у самој Скупштини па отуда да се овај излије свом својом жестином, а чим су се у духове повраћала тишија расположења, тражио се и други чинилац, да обустави наглост и подигне ограде противу једностраности.

„Самом Скупштином врше се послови лакше и простије; но од законодавног тела не иште се *брзо*, већ се иште *зрело*, па ма и спорије решавање ствари, јер ове се у толико успешније расправљају, у колико се хладније и свестраније испитују.

„Нарочито у нас, народа јужних, вреле крви а жива уображења свагда је стрепити од опасности, која долази од наглости, па је мудро састарати се за међе, у којима би се у тренутцима раздражености уздржали.

„Као год што није ни мало стидно, кад се појединац брине, како би се у тренутцима раздражености уздржао, тако не може бити понижења ни за кога, кад такву бригу цео народ о себи води.

„Северни Американци су један од најнапреднијих народа, па се и у њих догађало, да по неколико људи, у своме личном интересу или у заносу страсти, целу Скупштину за собом повуку и заведу је с пута хладнокрвне разумности.

„Не може бити никакве увреде за наш народни понос, ако исповедимо, да се и нама треба бојати подобних неприлика. — Примећено је с правом, да владалац може лакше да буде увучен у борбу партија, кад је законодавно тело ограничено на једног само чиниоца, јер између њега и тога тела нема никаквог умерavajuћег посредника. Ову лекцију историје не треба нарочито да губимо из вида ми Срби, који смо имали већ тако горког искуства са судбином својих владалаца. Неће ништа излишно бити, што год могнемо учинити, да их од својих међусобних препирки сахранимо. Нека они свагда остану над нама и нашим трвењем тако, да до њих никакав удар не може допрети.

„Имамо ми и других, сасвим домаћих својих обзира, који нам препоручују, да озбиљно испитамо, да ли смемо сву законодавну власт усредредити у једном само телу. Такав је један и тај, што у нас сеоско становништво мало показује наклоности, да за своје скупштинске представнике

бира људе који не припадају његовом реду, и како је ова врста народа нашег најмногбројнија, тако је она у скупштини народној претежућа стихија. Узме ли се у призрење да законодатно тело има да обухвати сав народ, све његове редове, онда нам оно, при таквим околностима, не би било најверније огледало сваковрених сила народних; докле би, на против, установе, и скупштинска и советска, доведене у сагласност, која је напред означена, обгрлиле све животне силе народа, те образовале прави облик његов. Скупштини остало би обезбеђено начело изборности на најширем темељу, а наименовањем владалачким уводиле би се у живот стихије које би законодатно тело попуњавале разноликим силама. По врх свега, стални чланови советски, упознати будући са пословима, који долазе пред законодатно тело, доносили би у саветовања његова не мали добитак специјалних знања.“

На другој седници уставног одбора, министар унутрашњих дела, Радивоје Милојковић, прочитао је у име владе ово питање: „Како би требало уредити законодавну власт. Сад је, као што је познато, законодавна власт у кнеза и савета, и само у неким питањима саслушава се и народна скупштина, и то по §-у 3. закона о скупштини од 1861. год. (XIV, 137) у питањима о уступљењу или промени каквог дела српских области, о повећању или промени система порезе, — и о мењању устава. Ако се налази, да у свима питањима о законима треба да са кнезом учествује и народно представништво онда како треба уредити то народно представништво, т. ј. треба ли да буде само скупштина и кнез, или да буду скупштина и савет народно представништво.“⁵²⁾ Овим је питањем одбор био позван да се изјасни о дводомном систему. У њему се услед тога отворила једна начелна дискусија која је испунила целу ту седницу, и један део оне за њом. Сви су се говорници, изузимајући једног, изјавили за дводомни систем. Тај један који је говорио против, био је Игњат Васић, и он је тврдио да ће с два дома доћи и две врсте посланика, од којих ће једни моћи рећи другима: „Ми смо народни, а ви нисте.“ Ово се разлагање, јамачно случајно, подудара с оним класичним аргументом, по коме народна воља која је једна може имати само

⁵²⁾ За радњу уставног одбора видети *Јединство* од 1868, онда полузванични лист, који је објавио записнике тога одбора у редакцији одборског секретара, г. Ј. Авакумовића.

једно представништво. У корист дводомног система навођени су разлози које смо раније имали прилике да изложимо; на пр. да је потребно једно „умеравајуће“ тело које ће спречавати пренагљености Народне Скупштине (Чед. Мијатовић, Ђ. Павловић); да су опасне „преке власти“ и да у редовним приликама треба да буду два степена законодавства као што има три степена судства (Панта Срећковић); да ће „утакмица“ између домова и њихово узајамно ограничавање ујамчити слободу (Мијатовић, Ст. Бошковић). Али што се у овој прилици нарочито истицало, то је да је потреба за једном Скупштином у којој ће „интелигенција“ бити заступљена (Ранко Алимпић, Љ. Каљевић, Милован Спасић, Дим. Маринковић, Ст. Вељковић). Према другим разлозима више академског карактера, овај је изгледао један разлог од практичне вредности, специјалан нашим приликама. Њега је у пуну светлост ставио г. Љ. Каљевић у једној беседи која би, судећи по кратком изводу који нам је од ње остао, и данас могла бити изговорена. Одговарајући г. Мијатовићу који је наглашавао опасности од деспотизма Скупштине, г. Каљевић је говорио да код нас таква опасност не постоји. Влада је та коју код нас треба ограничити. Скупштина, која је ради тога постојала да њу ограничава, остала је сасвим испод овог задатка; у место да буде влади контрола, она се изметнула у њено оруђе. То се десило за то што је „интелигенција“ искључена из скупштине: она се налази сва у редовима чиновништва; народ, пак, који је патио од полицијских чиновника постао је због њих према свима чиновницима неповерљив, и врло нерадо бира из њихове средине своје посланике. Сељачке скупштине које су се услед тога јавиле представљају за владу тек једну привидну уставу, и ако се неће да она *de facto* остане неограничена, мора се крај ње поставити једно тело од интелигентних људи, који ће бити у стању да је под ефективним надзором држе. — После ових беседа приступило се гласању, и подела законодавне власти била је у начелу *једногласно* одлучена. Ваља додати да је једанаест чланова дало свој глас условно, изјавив да ће га узети натраг, ако би за тим била усвојена једна организација Горњег Дома којом они не би били задовољни.

Специјална дебата на коју се за тим прешло трајала је пет седница. Кад се узме да је одбор држао свега девет седница, онда излази да је то била најдужа дебата која се у њему водила, и да ниједном питању он није толико пажње поклонио колико томе како дводомни систем ваља организовати. Очеvidно, он је то сматрао као главно питање оног момента.

У специјалној дебати питање о односима између домова претресано је више узгред. О буџетским правима Савета и Скупштине само је један члан одбора (Др Валента) нешто поменуо, и то врло кратко, — да буџет треба прво Скупштини подносити. Односно законодавне иницијативе Савета постојала је несугласност међу члановима одбора. И ако је право Горњег Дома на законодавну иницијативу довољно доказано, ипак се у одбору предлагало да се наш Савет те иницијативе лиши. Он би по томе постојао само ради тога да формулише законске предлоге за које је иницијативу могла узети и влада и Скупштина (Милосав Протић, Срећковић). Такав један Савет који не би предлагао, који не би решавао, који би само редиговао, био би у ствари на један секретарски посао осуђен. Ителигентнији елементи узалуд би били у њему искупљени; далеко од тога да ограничавају владу и Скупштину, они би били послушни одјек њихових жеља, имајући за дужност да овима, ма какве оне биле, подесну формулу нађу. — Наравно да је било говорника који су овај предлог обарали, заступајући идеју, једину тачну, о једнакости домова у области законодавства (Митрополит Михаило, Спасић, Каљевић). Интересантно је, међу тим, да су Намесништво и влада пропустили да своје гледиште у овом важном питању обелодане.

Била је предвиђена и могућност сукоба између домова. Сем једнога говорника који је хтео да се у томе случају сазове Велика Скупштина (Спасић), сви су други препоручивали норвешку методу, т. ј. да Савет и Скупштина у општој седници расправе спорно питање (прота Јован Јовановић, касније Владика Јероним, Каљевић, Јован Бошковић, Сима Несторовић, Срећковић, Сава Сретеновић).

Појединости у организацији Горњег Дома нису задале великих тешкоћа. Односно квалификација саветника, сви су се слагали да саветници треба да буду

зрелији људи (30—35 година), с вишом спремом, можда и с извесним бројем година државне службе. Чињене су, шта више, напомене да би од њих требало захтевати и извесну имућност, и то у непокретностима (Спасић, Мијатовић). Сви су се слагали и у томе да саветника мора бити мање него посланика, — по мишљењу већине три пута мање; да саветнички мандат међу тим мора бити дужи него скупштинарски, два пута, па и три пута дужи, — по некима, видећемо убрзо, њихов је мандат имао на цео живот да гласи. Мисао о делимичном обнављању Савета била је свега од два члана изнета (Дим. Радојковић, Ст. Новаковић).

Али о основном начелу по коме ће се Горњи Дом организовати, мишљења су била веома подељена. Намесништво се у својој беседи о томе овако било изразило.

„Државни Савет, да би могао са скупштином успоред образовати законодавно тело, морао би добити другачије уређење. Садашњи број његових чланова не би био у сходној сразмерности према броју скупштинара нити би томе телу обезбеђивао довољно јемства за независност која му је потребна; но и ако би умножење тога броја било нужно оно се не би смело извршити на начин, који би нам државни савет претворио у скупу установу, те земљи нове жртве наметнуо.

„Све ове противности могле би се можда измирити, ако би савет остао са садашњим бројем својих чланова у време кад Скупштина не ради и као такав имао извршан задатак н. п. да даје влади своје мишљење о предметима, за које би га она питала, да спрема законске и административне пројекте; да разматра жалбе противу министарских решења у спорним административним предметима; да решава сукобе између административних власти; да одобрава прирезу општинске; да одобрава почастне издатке из општих буџетских кредита; да решава изузетно ступање у грађанство србско и том под.

„У време пак, кад се законодатно тело сазива, морао би се број чланова Државном Савету умножити од прилике до најмање 40 а највише 50 лица, која би владалац постављао за време од неколико периода скупштинских. Овако образован савет од 40 до 50 чланова узетих из људи прописаних својства, имао би у себи довољно јемства да очува самосталност своју, а земљу не би ни мало већих жртава стао. По свршетку седница скупштинских враћао би се умножени број чланова саветских на своја стална занимања онако исто као што чине и посланици народни!“

Овај систем Намесништвом предложени био је доста компликован. Биле су створене две категорије савет-

ника са, како изледа, неједнаким надлежностима. Савет се сужавао и ширио према потребама; и у свом ужем облику био административно тело, а у свом ширем ваљада законодавно. Имало је нечег од јапанске акробатије у тој његовој растељивој организацији. Најзад, то су појединости; главно је да је Намесништво желело један Савет чије ће чланове владалац постављати, и то не на живот него „на време од неколико периода скупштинских“; другим речима, чије ће чланове владалац не само постављати него и смењивати.

Намеснички систем нашао је доста бранилаца у одбору; неки су га бранили такав какав (Митрополит Михаило, Јован Бошковић, Срећковић, Несторовић); други су предлагали извесне исправке, на пр. да се саветници постављају на живот (Алимпих); да се постављају између лица која народ кандидује (Ст. Бошковић), или између лица која Велика Скупштина кандидује (Т. Туцаковић). — Доста је бранилаца имао и мешовит Савет; само његови браниоци били су подељени на две групе; по једној, требало је комбиновати постављене чланове с изборним (Каљевић); по другој постављене чланове с онима по положају (Мијатовић, Коста Јовановић). — Известан број одборника, најзад, захтевао је да се сви саветници бирају (Б. Павловић, А. Чумић, М. Пироћанац).

У ствари питање је било постављено између ове две врсте Савета, постављеног и изборног. За први била је стала либерална странка листом, на коју се Намесништво тада ослањало; за други, млађи конзервативци који су, пошто су се вође њихове странке, Мариновић, Филип Христић, повукли у резерву, били остављени сами себи. Судећи по записницима уставног одбора, најречитији тумач конзервативаца био је у тој прилици г. Чумић; гледиште либералне странке, пак, с највише вештине био је изложио сâм министар унутрашњих дела, Радивоје Милојковић.

У једној дугој беседи, која се почела једне седнице, а свршила тек друге, г. Чумић је доказивао како су све наше Скупштине патиле од немања самосталности. Реформисани Савет, Савет начињен Горњим Домом, требао би да у својој организацији има све услове за једно самостално држање према влади. По намесничком пројекту саветнике је влада постављала, она их је и

мењала; од ње су они били сигурни једва за неколико периода скупштинских; такви саветници били су и сувише зависни од владе, да би је одиста могли контролисати, устављати, ограничавати. У пракци изашло би на то, да влада попуњава Савет оним чиновницима који су њени пријатељи, и који би на тим новим положајима остали опет чиновници. После те критике намесничког пројекта, г. Чумић је од своје стране предложио ово: „Да се састави стално народно представништво или савет од двадесет или двадесет и пет чланова, које да бира народ непосредним избором на цео живот, да су добро награђени, да бирају сами себи председника, да буде јавност у њиховом раду, да им се препоручи да пролазе кроз народ, да су сасвим сигурни и независни према влади и према народу.“ Саветници ове врсте, налазећи се изван власти и кнежеве и скупштинске, мотрећи и на кнеза и на скупштину као неки стални цензори, долазећи у непосредни додир с народом, познати и иначе лично због свог малог броја, улевајући поштовање својом старости, ти саветници, узвикнуо је г. Чумић при крају своје беседе, били би нови патријарси или свеци.

Ова беседа имала је то дејство да је рашчистила хоризонт. Видело се у један пут на којој се ко позицији налази. У једној дебати која се дотле кретала у општим разматрањима, намеснички предлог био је изненада с лица нападнут, и њему други предлог противстављен. После тога постало је очевидно да тежиште целе дискусије лежи у томе питању, како ће Горњи Дом бити организован, — на име да ли ће се саветници бирати, или постављати, и да је све друго према томе од спорног значаја. Тиме је дискусија нашла једну сталну тачку у којој ће се усредсредити.

Радивоје Милојковић, који је као представник владе имао последњу реч, употребио је готово целу своју беседу на то да одговори г. Чумићу. Он је изнео прво један правни аргуменат противу непокретних саветника, које је пре њега г. Ст. Бошковић био назвао вечитим. Милојковић се питао, шта су ти саветници? Чиновници нису, јер их владалац не поставља. Јесу ли посланици? Нису ни то, јер, и ако их народ бира, он нема могућности да их после извесног времена замени другима. Могу приспети нови нараштаји који се у тим раније

изабраним саветницима врло неверно осећају представљени; у том случају од кога ће држати своју власт ти саветници који не уживају више народно поверење, а за које се, пошто их владалац није поставио, не зна ни да ли његово уживају. Бојати се да један Савет који не може ни кнез сменити, ни народ променити, који влада по једном пуномоћству добивеном од народа за велика времена, коме је народ дао тапију од главе, бојати се да такав Савет не постане и сувише јак. Такав страх нарочито је оправдан у једној земљи где се довољно патило од олигархијских савета. — Што се тиче намесничког предлога, Милојковић га је овако бранио. Да је задатак Савета да контролише владу, њему би одиста сметало то што га ова поставља. Али, то његов задатак није, није његов из простог разлога што је то задатак Скупштине. Чиме Савет има да се бави, то је израдом закона. У овоме послу влада није непосредно заинтересована, тако да неће ни повода имати да употреби она средства притиска која би јој према Савету стајала на расположењу.

...Има једна ствар у теорији извесна, то је, да чланови постављеног Горњег Дома морају бити непокретни, а они изборног привремени. У нашем уставном одбору имао се тај чудноват приказ да за непокретност саветника војују присталице изборног Савета, док противу ње устају присталице постављеног. Намесништво је хтело постављени Савет, али без непокретности његових чланова, која представља битни услов таквог Савета, без које би такав Савет убрзо постао једна чиновничка колегија. Њени конзервативни критичари, опет, хтели су изборни Савет са непокретношћу његових чланова, као да непокретност није стајала у противречности с изборним начелом, као да непокретни изборни чланови не би одмах после избора престали бити изборни. Саветницима на време које је Намесништво искомбиновало било је право место у изборном Савету који је г. Чумић предлагао, а оно одбијало; исто тако као што је саветницима на живот за које се г. Чумић одушевљавао право место било у постављеном Савету који је Намесништво пројектовало, а он нападао. — Ниједна страна није остала у логици свог властитог система: она је распарила његове елементе, задржала једне, друге одбацила, и те које је задржала комбиновала с онима из другог система.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

Тачно решење било је на средини између онога што је Намесништво предлагало, и онога што је г. Чумић захтевао. Између та два крајња гледишта требало је направити компромис, требало је усвојити оно што је г. Каљевић заступао, а то је један мешовит Савет, нешто постављен владаоцем, а нешто народом изабран. Ну до компромиса није се дошло никаквог. У опште дискусија се није никаквом одлуком окончала. После беседе министра унутрашњих дела требало је приступити гласању. То се није учинило. Задовољило се тиме што је министар набројао разна мишљења која су се за време дебате обелоданила. Уставни одбор, који је у начелу дводомни систем усвојио, није закључио ништа односно његове организације. Дискусија која је у њему вођена о томе била је као пресечена беседом министра унутрашњих дела.

Свакојачко Намесништво и одбор били су се сагласили да Савет треба тако реформисати како би могао остати као Горњи Дом поред Народне Скупштине, којој се мислило дати „решавајући глас“ у законодавству. Ван сумње је било стављено при измени мисли која је између Намесништва и одбора наступила, да ће Савет који је дотле уз кнеза био *једини* законодавни чинилац остати и даље *један* од законодавних чинилаца. У овом погледу присталице изборног Савета и оног постављеног нису се између себе разликовали; ако се нису могли погодити како да се Горњи Дом уреди, они су се слагали у томе, да Горњег Дома ваља да буде. Према томе могло се очекивати насигурно да ће дводомни систем бити установљен новим уставом; у каквом облику, то је било само неизвесно.

Али какво изненађење кад се састала Велика Скупштина да изврши промену устава! Намесништво је изашло пред њу с једним предлогом устава који се у свом делу о Савету битно разликовао од намесничке беседе пред уставним одбором. Ту није било више говора о ужем и ширем Савету; шири је био отпао сасвим, а ужи остао са чисто административним функцијама. Што се тиче закона Савет није више о њима решавао; он је само „на позив владе“ израђивао и испитивао законске пројекте, и давао влади своје *мишљење* о предметима које би му она предложила (чл. 90 устава). Законодавни фактор престао је сасвим бити. Од Сената

начињен је Државним Саветом (Conseil d'Etat), и тиме је све речено.

Велика Скупштина усвојила је тај део у намесничком предлогу устава без измена. Двodomни систем опет није био установљен. Као год што је раније, крај једног Савета који је с кнезом законе издавао, фигурирала једна Скупштина која је само мишљење давала; тако је сада Скупштина с кнезом издавала законе, а Савет се само, кад је влада за нужно нашла, о тим законима саслушавао. Савет и Скупштина били су просто променили места. Скупштина није принудила Савет да с њоме подели власт, она је власт сву од њега отргла. Она постепеност по којој се зрела реформа распознаје оскудевала је у овоме случају: једно тело које је било све постало је преко ноћ ништа, а друго једно које је догле било ништа постало је истог тренутка све.

Као утеха онима који су се у уставном одбору жалили што је из Скупштине интелигенција искључена, владини су посланици били установљени т. ј. они чланови постављени владом који су се по првобитном плану имали додати Савету за време трајања скупштине, били су додани самој Скупштини. — Владини се посланици нису показали кадри да узму на себе улогу Горњег Дома. Горњи Дом постоји ради ограничавања Скупштине. Владини посланици мењају само састав Скупштине; власт јој остављају несужену. Једно тело које тежи за свемоћношћу може само споља бити устављено; за то су узалуд све измене које би се у његовом унутрашњем склопу чиниле. Горњи Дом такође постоји тога ради да би се два претреса о истом предмету водила. Неоспорно је да владини посланици, дајући обавештења својим сељачким колегама, могу допринети да претрес у Скупштини испадне бољи, али тиме проверавање његових резултата другим једним претресом није постало ништа мање потребно. У осталом, владини су посланици апсолутно немоћни да спрече доношење одлука које не одобравају; сигурно је да ће, као мањина, бити тучени при сваком гласању. При овом резновању претпоставља се да ће посланици остати компактни, да ће сви у истом правцу дејствовати. Међу тим то је баш што се ретко, управо никада не дешава. Они се обично растуре и изгубе у маси других посланика,

У дејствујући сваки за себе. Та оскудица сваке организације код њих нарочито их чини неспособним за праву контролу над радњом Скупштине.

Независно од тога што су слаба накнада за Горњи Дом, владини посланици представљају једну комбинацију саму собом рђаву. Они немају оне самосталности која је тако потребна код органа законодавне власти. Они се не постављају на живот, не постављају се ни на неколико периода скупштинских, не постављају се шта више ни макар само на једну периоду скупштинску. Њихов мандат не траје ни колико онај обичних посланика. Они су привремени у том смислу да их сваког момента влада може опозвати. Доста је да промену званични положај, па да престану бити посланици (чл. 76. Изборног Закона Скупштинског), а да ли ће променити званични положај, то зависи од владе која располаже тим положајима. Владини су посланици под вечитом претњом да изгубе, не само своје место у скупштини, него због њега и оно које у државној служби имају. Такви посланици, чијем мандату влада може кад год хоће крај учинити, мораће у пракцици по њеним упутствима да гласају. Уз пркос свима начелима, то су посланици за које обавезна упутства у неком виду постоје, — обавезна упутства која им издаје влада, а не бирачи. Сем тога, кад влада ужива право да извештај број посланика наименује, она уједно има могућности да утиче на састав Скупштине у своју корист. Претпоставимо, да свега две странке постоје у земљи; да она која је на влади остане приликом избора у мањини, или, као што се каже, у јакој мањини; другима речима, да је она друга странка премаша за двадесет до тридесет гласова, — зар у оваквом случају влада не би могла покрити ту диференцију посредством посланика које сама поставља, и тако створити у Скупштини са себе већину, и ако је у народу не би имала. Могућност овакве злоупотребе довољна је да установу владиних посланика сасвим компромитује.

Ето то је установа која се 1869. добила *место* дводомног система. А прилика је тада била јединствена да се прави дводомни систем код нас уведе. Сва га је интелигенција у глас тражила. Требало је само мало

више енергије од стране Намесништва. Требало је да оно тај систем брани друкчије а не само беседама, нарочито не беседама које ће, чим их изговори, властитом радњом потрти.

(Свршиће се)

Слободан Јовановић.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ

Данашње дипломатско и консуларно право за школску потребу и за потребу праксе. Написао Гл. Гершић, проф. Велике Школе, члан Српске Краљ. Академије Наука. Књига прва. Увод. — Дипломатско право. — Биоград, штампано у Краљевској Српској Државној Штампарији, 1898. стр. XVI., 650. Цијена 15 динара.

Кад сам прошле године био у Биограду и кад ме пријатељи упознаше са ученијем нашијем правником Глигоријем Гершићем, прве његове ријечи биле су ми: „А, Ви сте онај, који сте у *Правнику* приказали моју књигу о међународном и државно-правном положају Босне и Херцеговине! Мило ми је, мило.“ Такав први Гершићев поздрав, искрено да кажем, није ми се свиђао. Мислио сам: сад ће он да испрескаче онај мој приказ. А као старијем и ученијем пријатељу не бих био, можда, имао шта да замјерим.

Од онога приказа прошло је било већ пет година. Нијесам се тачно сјећао ни приказа, па чак ни листа, гдје је тај приказ штампан, а камо ли ситнијих појединости. Гершић је ипак поштовао српско гостопримство, па није хтио да насрће на мене. Говорилисмо о свему, али никако о оној његовој књизи и о мојем приказу. Избјегавао сам разговор о томе.

Сада ми се, ево, по ново пружа прилика, да на себе наведем гњев ученог нашег правника. У нашем једином правном листу хоћу да проговорим неколико ријечи о књизи, чији сам натпис написао. Али и ова моја садашња писанија има своју малу историју. Читаоцима неће, ваљда, бити жао, да им је збијено испричам.

Послије познанства са Гершићем на улици, сматрао сам својом дужношћу, да му и код куће досађујем. Дочекао ме је, као што Срби умију да дочекају. На расстанку поклоним ми неколико својијех књига. Међу њима било је и *Данашње дипломатско и*

консуларно право. Причајући то уреднику *Бранича*, умоли ме да ту ријетку новину у српској књижевности прикажем у *Браничу*. Молбу примих, али још не испуних *са свијем*. Рекох *са свијем*, јер сам о Гершићевој књизи проговорио већ неколико ријечи у листу, који ја уређујем.

У 29. броју *Српског Гласа* од прошле године написао сам о Гершићевој књизи :

„Ово, до сада јединствено дјело своје врете у српској књижевности, које је написао стари и познати српски научњак Гершић, у овој првој књизи, у уводу, обухвата међународну администрацију и њене органе. За тијем је ријеч о праву посланства или о дипломатском праву, а тај дио подијељен је у пет глава: опште напомене, централна управа спољнијех послова и вршење права посланства, о дипломатскијем мисијама и дипломатскијем органима у опште, права и привилегије дипломатскијех агената и најпослије: задаци и функције дипломатскијех агената.

„Правницима, као поуку, а неправницима, и као поуку и као угодну лектуру, препоручујемо ово дјело.“

У листу, који је у првом реду, а могу да кажем и искључиво, намијењен политици, не може се опширније писати о српскијем научнијем дјелима. Остали српски листови, политички, не раде ни толико. Они, на просто, препишу само натпис књиге. Читалци нека погађају, каква је садржина и вредност књиге.

Није моја кривица, што тек сада могу са свијем да испуним обећање уреднику *Бранича*. Ко зна шта значи бити и уредник и писац, и коректор једног српског политичког листа у овијем крајевима, тај ће појмити, за што овај приказ тек сада излази на видјело. Нека ово не заборави ни г. Гершић. Па кад усхтједне да пресуди о овом мојем реферату, нека се сјети тијех олакшица, које и највеће злочинство могу да сведу на најмањи истун.

* * *

Да почнем са Гершићевијем предговором. Предговор је, према усқијем рецима и ситнијем словима, којијема је штампан, опширан и веома занимљив. Писац нам ту износи много важнијех момената, који су од пресудног значаја за историју наше сиромашне правне књижевности.

Гершић је први, како он вели, „случајнијем стицајем околности“, почео да предаје на Великој Школи у Биограду међународно право у његовом савременом систематском облику и обиму. Он је први код нас Срба ударио основе његовој књи-

жевности. Кад је Гершић почео да предаје тај предмет, међународно право смаграло се „као нешто споредно, што тек више ради потпуности фигурише у распореду и списеку предмета, који се предају у правном факултету; није се држало да оно има њекакве *практичне* вриједности за правнике и правничко образовање, сумњало се о позитивној природи тога права и према томе оно је више као неки луксуз или као теоријски баласт додато уз римско право као привишак, који се онако мимогред може у довољној мјери предавати и савладати у једном течају са два или највише три часа недјељно.“ (Стр. IV. и V).

Био је тежак посао ударити сам, без ичије помоћи, другијем, противнијем путем. Гершић је ипак успио. Међународном праву извојштио је достојно мјесто на Великој Школи и одгајио је неколико вриједнијех млађијех обожавалаца те науке. Доказао је не само, да је међународно право позитивно право, а не нешто ваздушно без основе, него и да је оно неопходно потребито малијем државама, „јер оне од њега живе и на њега се морају ослањати да одрже свој живот.“ Знање Гершићево помогло је више пута Србији у њенијим међународнијем споровима с осталијем државама.

Гершић није само код нас Срба први, који је озбиљно почео да проучава међународно право. Учени његов нашљедник, Др. Мил. Р. Веснић, у својем недавном спису о науци међународног права код Јужнијех Словена, истакнуо је још нешто.

Јужни Словени — писао је Др. Веснић у *Revue de Droit international et de Législation comparée* (t. XXXI., 1899) — припремили су науку тек у другој половини овога вијека. Њен напредак или назадак зависио је обично о општем положају појединог народа. Тако су, на пољу међународног права, Срби претекли Бугаре, који су 1878. ослобођени од турског јарма, и Хрвате и Словенце, који су већ од вијекова под Аустро-Угарском. Ради тог истог разлога, у мршавај словеначкој књижевности не може се наћи ниједно дјело о међународном праву, а у Хрватској само једно приступно предавање. Осим неколико малијех штудија, у бугарској књижевности нема него само два дјела, која нису оригинална и са свијем су практичне вриједности.

Пошто су Срби међу Јужнијем Словенима први почели да негују међународно право, а пошто је опет Гершић повео коло у томе, њега иде првенство код свијех Јужнијех Словена. Свој рад отпочео је Гершић 1867., кад је постао професором међународног права на Великој Школи. Наставио га је у посебнијем

помањим штудијама, које су излазиле у српским часописима и у повећим књигама, док нам, најпоследње, није даровао своје *Данашње дипломатско и консуларно право*.

Не рекох без разлога *даровао*, јер књигом каква је ова Гершићева, могли би бити задовољни куд и камо већи и напреднији народи од нас Срба.

Гершићево *Данашње дипломатско и консуларно право* није компликација из разних дјела на странијем језицима. Оно је потпуно оригинално, што се најбоље може доказати чињеницама, да у њему има много разлагања и примједаба, којих иначе не можемо да нађемо ни у којој књизи, гдје се расправља о истом предмету. Лакоћа Гершићева стила, његово вјешто и дошљедно извађање закључака, нами читаоца да чита дуго и истрајно. А и кад би се хтјело по што год замјерити њекијим Гершићевим начелима у овој књизи, мора се при томе поштовати она њихова ријетка и основана аргументација. Гершић ништа не тврди, а да своје мишљење не оснива на разлозима, које и у полемици са осталијем научницима међународног права зна да заштити од евентуалнијех пријекора.

Да идемо редом.

1. Увод, гдје је ријеч о међународној администрацији и о њенијем органима, подијељен је у три мања поглавља: појам и особина међународне администрације; задаци међународне администрације и њихова деоба; органи међународне администрације.

Израз *међународна администрација* новог је поријекла. Међу писцима међународног права није још усвојен. С тога није схваћен ни утврђен њен појам.

Петроградски научник Мартенс, први је, међу новијим писцима, усвојио тај назив. Гершић дефинише *међународну администрацију* као „ону радњу држава, коју оне врше као чланови међународне заједнице у границама обиљеженијем међународнијем правом, а у циљу што свестранијега подмирења својих животнијех потреба и задатака“ (стр. 14.). Из те дефиниције међународне администрације изводе се њене главне црте и особине, које се разликују од унутрашње државне администрације. Предмет међународне административне радње држава састоји се из скупа онијех државнијех задатака и правнијех односа, који се пружају ван територијалнијех граница поједине државе. У њен круг рада улазе не само административни задаци и мјере у ужем правном смислу, него она у неколико обухвата и судску и законодавну радњу, у колико се ова дотиче општијех међународнијех интереса. При међународној администрацији не

може бити говора о оној тачној и строгој „диоби власти“ у смислу унутарњег државног права.

На пољу међународне администрације примјећује се у пошљедње вријеме једна веома лијена појава. Та се појава састоји у томе, што данашње државе, услјед све јаче културне солидарности и заједничкијех саобраћајнијех интереса, очевидно прилазе томе, да на мјесто одјелите административне радње поједине државе, стане једна *заједничка међународна организација* администрације за извјесне послове и односе опште интернационалне природе.

Свака држава има извјесне административне задатке, и то: прво, што се тиче физичког живота и опстанка народа; друго, у погледу његовог умног развића и треће, што се тиче економнијех потреба народа и њиховијех међусобнијех односа.

Сви међународни односи могу се подијелити у двије главне групе: у једној државни или политички погледи и циљеви претежу и превлађују над социјалнијема; у другој друштвени интереси имају превагу. У колико је ова подјела основана, у толико она мора да се примијени и да утиче и на област међународне администрације. Административни задаци могу се, према томе, подијелити у двије врсте: 1. у *чисто политичке* и 2. у *друштвене или социјално-културне*.

Разни органи међународне администрације могу да се подијеле у двије главне групе: 1. у *сталне*, редовне, и 2. у *привремене*, за специјалне случајеве одређене. У сталне, редовне извршне органе спадају *посланици* (дипломатски агенти) и *консули*, а као централни орган за руковођење међународнијех административнијех послова *министарство спољнијех послова*. У пролазне или привремене органе увршћују се сви могући опуномоћеници, којијема се повјерава какав нарочити међународно-административни задатак.

О свему овоме Гершић расправља опширно и основано. Да оправда ту своју опширност, вели (стр. 55.): „Мислимо да је то разлагање било потребно и корисно тијем прије, што смо тиме додирнули и изближе промотрили један предмет и један ред појава, о којему је до сада у већини, иначе веома цијењенијех и признатијех дјела о међународном праву, било веома мало помена и говора.“

2. Прва глава првог дијела, гдје су опште напомене, подијељена је опет у три мања поглавља: право представљања (репрезентације) као основно право сваке државе, дипломате и ди-

пломација, дипломатско право; кратак преглед историјскога развића дипломатског права; литература дипломатског права.

Да против изречног мишљења многих уважаенијех научника међународног права докаже, како је право представљања основно право сваке државе, Гершић опширно брани то своје мишљење. „Полазећи од идеје међународне заједнице“, завршава своја истраживања (стр. 94.), „као највишег објективног принципа, и схватајући право спољнога представљања, а специјално право посланства, као логички саставак и израз основног права на међусобни саобраћај, ми ни часа не можемо бити у сумњи и забуди о прецизном и логички изведеном обиљежавању тог права. Ми смо га, према томе, већ обиљежили као *основно* право, коме несумњиво мора одговарати једна *основна* дужност од стране свијех држава, које су у међународној заједници.“ Шта више, Гершић, својом леденом логиком, долази и до закључка, да „и сами они писци, који, бојећи се да се не огријеше о начело суверенитета, не признају поменути дужност и обвезу, ипак на крају крајева, околишећи и увијено, приморани логиком саме ствари, морадоше најзад признати такву дужност, кад одржавање дипломатскога саобраћаја обиљежише *као погодбу за чланство* у међународној заједници.“ (стр. 95.).

Ријечи *дипломата* и *дипломација* новијега су поријекла. Ти су се називи почели употребљавати код европскијех дворова тек при крају прошлог вијека. Саме те двије ријечи, по себи, у науци се дефинишу према њиховом правом значењу. „Дипломација је *наука и вјештина* међународно-правног заступања и интернационалног саобраћаја држава.“ Тај израз употребљава се и онда, кад хоће да се означи скуп дипломатскијех органа или агената извјесне државе, а тако исто и начин представљања и дипломатске акције државе. Ријечју *дипломација* означава се и дипломатска каријера, као нпр. кад се говори како се неко „одао или посветио дипломацији.“

Назив *дипломата* даје се онијем лицима, којијема је повјерена извјесна дипломатска мисија или функција, тако вели Прадије-Фодере. Али таква дефиниција не свиђа се Гершићу. Казује томе разлоге, на најпосле вели: „Само се они органи државни, који се увршћују у ред дипломата и дипломатскијех лица у техничком смислу, могу сматрати као снабђевени трајнијем и јасно обиљеженијем правима и дужностима, које сачињавају нарочито предмет и садржину дипломатског права.“ А под *дипломатскијем правом*, у објективном смислу, писац разумијева (стр. 100.) „скуп онијех међународно-правнијех прописа и одредаба, које

регулишу политички саобраћај међу државама преко дипломатских органа, а нарочито одређују међународни положај, права и дужности тијех органа међународне администрације.“

Што се тиче историјског развића дипломатског права, оно није могло да се појави и развије прије, него што су државе дошле до јасне свијести о томе, да оне припадају некој организованој међународној заједници и да им је саобраћај једна стална и неминовна потреба. И ако се у старије доба може ипак примијетити нешто што сличи данашњем дипломатском праву, ипак се тек пошљедњијех вјекова може говорити о том праву у његовом правом смислу.

Упоредо са развијањем дипломатског права иде и књижевност о њему. Књижевност почиње око средине петнаестог вијека. Почели су да пишу ученици глосаторски, којијема су римско и канонско право била основа. У шеснаестом вијеку јављају се самосталнији радови. Из римског права није могло да се изведе ни на њему да се оснује једно право, какво је требало доцнијем времену и доцнијој стадији у развићу међународног живота и међународнијех односа. У првој половини седамнаестог вијека изашло је дјело Гроција о међународном праву. Гроције, прозван оцем науке о међународном праву, претресао је доста брижљиво питање о правима и дужностима посланичким. Значење његовијех разлагања састоји се нарочито у томе, што је он први одсудно бранио начело о безусловној неповрједности посланика.

На крају седамнаестог вијека појавило се дјело Викфора. Оно је дуго имало велику важност и веома је било цијењено у дипломатској пракци.

Послије тога, особито у овом вијеку, дипломатско право добило је неколико важнијех књига.

3. Друга глава подијељена је у три помања поглавља: највиши органи и представници држава у спољнијем пословима, међународно-правни положај највишијех органа, министарство спољнијех послова; право посланства у субјективном смислу (активно и пасивно); вршење права посланства.

У уставнијем државама устав одређује, коме лицу или којијем лицима припада врховна управа међународнијех послова и односа те државе. За остале државе главно је то, да у извјесној држави постоји један ауторитет, једна власт на коју се могу обратити и са којом ће имати посла при својијем односима са том државом. Тај ауторитет представља сувереност државе према другијем државама. Друге државе могу

имати односа само са том надлежном влашћу, кад се тиче међународнијех послова. Нијесу никако овлашћене, да мимо њега ступају у непосредне односе са каквијем другијем фактором државног живота, као нпр. с народнијем представништвом или каквијем другијем унутарњијем надлештвом.

У монархијама је највиши орган за спољно представљање државе и за врховну управу спољнијем пословима сам монарх. Он је лични носилац и представник државне суверености према иностранству. Унутарње државно питање ријешава право, да ли свагдашњем поглавару једне државе припада и та лична сувереност или не. По правилу, у данашњијем монархијама признаје се монарху лична сувереност, по којој он није само мандатар и представник државне или народне суверености, него је, у исто вријеме, и сам суверено лице, због чега се он назива *суверен*. У данашњијем се републикама, напротив, предсједнику не признаје та лична сувереност. Он се не сматра као суверено лице. У републикама сувереност припада цјелини државнијех грађана. Предсједник је само на извјесно вријеме изабрани мандатар те цјелине. Он је највиши извршни орган државе са одређенијем кругом рада. Монархијски народи, који имају наслједне владаоце, сматрају, напротив, да је величанство државе лично представљено у величанству монарха, да он, дакле, има личну сувереност.

Монарх, или у опште државни поглавар, има право да у сваком погледу буде представник своје државе према другијем државама. Свака од његове стране учињена и дата изјава, сматра се као изјава воље саме државе, у колико, по уставу те државе, нијесу положене извесне границе том неограниченом праву представљања. У данашњијем уставнијем монархијама, као и у републикама, државни је поглавар, при актима међународне природе, ограничен сарадњом одговорнијех министара, пристанком законодавнијех тијела при закључењу извјеснијех међународнијех уговора, независношћу судова и т. д.

Државнијем поглаварима признаје се, осим тога, и право екстериторијалитета, кад су на туђем земљишту. На основи опште усвојеног међународно-правног обичаја и судске практике, под екстериторијалношћу разумије се у опште то, да су извјесне личности и ствари изузете испод суверенске власти, а посебице јурисдикције оне државе, на чијем се земљишту налазе. То је изузетак од општег правила, начела територијалности, по којему закони једне земље важе за све, што се налази на њеној области.

Има извјеснијех случајева, при којијема суверенима, који се налазе на страни, не припада право екстериторијалности. Ти су случајеви, кад један суверен путује под туђијем именом; кад неки владалац у извесној држави није познат или признат као такав; кад један суверен дође у туђу државну област против изречене воље тамошње државне власти, или наставља своје бављење на тој области и тада, кад му је даље бављење забрањено; кад је неки суверен у ефективној служби оне државе на чијем се земљишту налази и кад суверен ступи на област једне државе, са којом се он налази у непријатељском ратном стању.

Као правилни и редовни посредник спољног саобраћаја међу државама, у свакој држави постоји једно нарочито надлештво, а то је министарство спољнијех послова. Њему спада у дужност, да стоји у саобраћају са посланицима странијех држава; да у нацрту спреми и састави, или под својијем надзором и упутом даде саставити све депеше, ноте, изјаве и одговоре, који се тичу спољнијех послова, и да по правилу све те акте одашиље под својијем потписом; да државном поглавару за наименовање предлаже дипломатске агенте и консуле на страни и да с њима управља; да бди над тачнијем вршењем и одржавањем закљученијех уговора и угодаба са странијем државама како са стране своје државе, тако и са стране осталијех држава уговорница.

Право држава да шиљу и примају посланике зове се посланичкијем правом у *субјективномом* смислу. Право једне државе да може своје представнике слати као признате дипломатске агенте, зове се *активно* право посланства. А право државе, да стране посланике са признатијем дипломатскијем карактером код себе прима, назива се *пасивно* право посланства.

Активно право посланства имају све суверене државе, које су чланови међународне заједнице. То право њима припада по природи саме ствари и онога поретка, који постоји међу члановима велике међународне заједнице. Зависне или полусуверене државе у начелу немају право посланства.

Свака држава, која има активно право посланства, мора тако исто имати и пасивно, дакле право да прима и код себе акредитује стране посланике са дипломатскијем карактером. Активно и пасивно право посланства увијек иду заједно. Она се не могу одвајати.

У уставу и у организацији сваке поједине државе одређено је, коме припада вршење права посланства, како активног

тако и пасивног. Кад је државни поглавар и носилац суверености малољетан или иначе спријечен да врши своје владалачке функције и да ради у име државе, тада вршење права посланства припада оном лицу, или онијем лицима, која су по уставу, по органскијем законима или по специјалном закону овлашћена, да за вријеме те спријечености врше владалачку власт. Но свакојако и тај регент или регенство врше ту власт, па према томе и право посланства само на име малољетног или иначе спријеченог владоаца.

Задар, марта 1899.

(Свршиће се)

Д-р Алекс. Љ. Митровић.

ИЗ СУДНИЦЕ

XV.

Стечај се не може отворити над оном имаовином дужника земљоделца, коју му §. 471. грађ. суд. пост. штити.

(Одлука опште седнице Касац. Суда.)

По тражењу повериоца С. првостепени неготински суд отворио је стечај над имовином дужника П. решењем од 24. јануара 1898. № 1168., мотивишући ово своје решење овако:

„Како дужник П. није измирио свога повериоца С. у потраживању по поднетим двема признаницама, нити га је обезбедио, по свом признању, а поред тога није поднео ни списак свога имања и дуговања, из кога би суд могао видети, да ли је у стању или не своје повериоце да измири, то се на захтев повериоца има по §. 4. стец. пост. отворити стецинте над целокупном имаовином дужника П.

Наводу заступника дужниковог, да он није трговац, већ земљоделац и да од имања има само 1 хектар и 92 ара, по поднетом уверењу општинског суда, чију је садржину оверила и надлежна полиц. власт, — дакле, да нема довољно имања по §. 471. грађ. суд. пост., које може бити предмет задужења, односно стечајног поступања, нема места једно за то, што се из поднетих признаница види, да је дужник задужење по истима учинио као трговац а не као земљоделац, који нема права на благодејање поменутог прописа §. 471. грађ. суд. пост.; а друго за то, што и

ако би се узело поднето уверење као доказ о занимању дужником, да је земљоделац, не може се узети и као потпун доказ о означеној количини земље и имовине дужникове, јер се из уверења види, да је ово уверење издато о означеној количини земље на основу пописне књиге „Б.“, а не на основу правог и фактичког стања и сазнавања надлежних власти о количини земље дужникове, како то захтева тач 11. правила Мин. Правде од 4. фебр. 1874. № 354.“

По жалби дужника П. овај је предмет био пред П. одељењем Касац. Суда, које је горње решење судско примедбама својим од 9. фебр. 1898. Бр. 1096. поништило из разлога:

„Кад је на рочишту одређеном у смислу тач. 4. §. 3. стец. пост. дужник П. поднео уверење општ. суда за доказ о томе: да сем земље, колико му закон као земљоделцу штити, другог имања нема, — онда суд није могао противно §. 1. стец. пост. над дужником отворити стечај, већ, ако је посумњао у истинитост и тачност поднетог уверења, требао је по званичној дужности да прибави тачније уверење о имовном стању туженога, и повериоца, на случај одрицања навода и доказа туженога, да нема имања, као слабијег да упути на парницу.“

На основу §. 333. грађ. суд. пост. првостепени је суд усвојио ове примедбе и скинуо стечај са имаовине дужникове.

А. Стевановић.

писар неготинск. првост. суда.

XVI.

И телеграфским путем може се тражити обезбеђење, ако је у телеграму цитирана исправа.

Првостепени ђупријски суд решењем својим од 18. Јуна 1896. № 15264 одбио је повериоца М. П. из Београда од тражене забране на покретност дужника Браће Ј. из Свилајнца зато, што није поднео никакву исправу према §. 377. грађ. судс. пост., јер протест менице са потврдом полицијске власти цитиран у телеграму, којом је тражио забрану, није никаква исправа да би је суд могао ценити.

По жалби повериоца, Касациони Суд примедбама својим од 12. Јула 1896. № 6655 уништио је решење судско са ових разлога:

„Кад се из поднесене депеше, која у овом случају акт забране замењује, види, да је препис менице, на основу које се

обезбеђење тражи, влашћу оверен, а по чл. 14. зак. о телеграфу допштено је пошиљаоцима депеша, да могу чак и свој подпис влашћу одоверити, онда овако одтелеграфисани оверен пренис менице, има се по §. 377. грађ. суде. пост. сматрати као пуноважна исправа и доказ о обвези дужника у толико пре, што се о истинитости исправе и прописне овере власти у овом случају не може сумњати, кад је пријем и отправање извршило државно надлештво, које се и само по чл. 13. зак. о телеграфу мора старати о истинитости подписа на депешама.⁴

Према овим примедбама суд је одобрио тражену забрану.

Саопштио

Б. С. Чохаџић
секр. судски.

РАСПИС МИНИСТРА ПРАВДЕ

од 22. марта 1899. Бр. 4411.*)

Свима првостепеним судовима.

Господин Министар Финансија писмом од 16. овог месеца Пр. Бр. 1843 саопштио ми је следеће:

„Првостепени Ћуприски суд актом својим од 13. Јануара текуће године № 778 тражио је објашњења, како треба наплаћивати таксу за случајеве:

а). кад поверилац или његов пријемник права или дужник траже да се смањи какав интабулисани дуг, и да се то смањивање примети по књигама интабулисаним; и

б). кад уступитељ интабулисаног примања или пријемник његов, или сам дужник тражи да се пренос овог примања примети по интабулисаним књигама.

„За случај под а) треба наплаћивати таксу из ТБр. 175 таксене тарифе у закону о таксама, јер се по самој природи посла овако тражење не може сматрати друкчије, већ као тражење делимичног скинућа интабулације.“

„А за случај под б.) треба наплаћивати таксу из ТБр 6. таксене тарифе у закону о таксама, пошто се овако тражење не може сматрати ни као тражење интабулације, ни као пропуштање интабулације, да би се могла наплаћивати специјална

*) Саопштио г. Мил. Ј. Милосављевић, судија Ћупр. првост. Суда. Види „Бранич“ 4. 1898. стр. 183.

такса из ТБр. 175 и 178 таксене тарифе у закону о таксама.“
 „Ово је потребно објаснити свима првостепеним судовима, с тога част ми је умолити Вас, Господине Министре, да то једним расписом и учините.“

Саопштавајући ово суду препоручујем му: да се у будуће у равним случајевима тачно придржава овог објаснења Господина Министра Финансија.

О пријему овога расписа нека суд пошље одговор.

Министар Правде

К. Н. Христић.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

(Из „Српских Новина“ од 16. до 31. III. 1899).

Краљевс. указом од 24. и 25. марта постављени су:

За председнике првостеп. судова: алексиначког г. Ђорђе Б. Несторовић, судија првост. суда за вар. Београд; прокупачког г. Илија Филиповић, судија Апелац. Суда у пенс.

За судије првост. судова: смедеревског г. Петар Милићевић, судија ваљев. суда; беогр. вар. г. Сава М. Пиперин, судија смедер. суда; ваљев. г. Михаило Радивојевић, судија алекс. суда; алексин. г. Павле Кретић прв. суда у пенс.

За писара II. кл. Апел. Суда: г. Милан Струндалић, писар II. кл. беогр. тргов. суда.

За писаре III. кл. првост. судова: беогр. вар. г. Живан Т. Спасојевић, писар III. кл. шабач. суда; беогр. трг. г. Миливоје Д. Јовановић, сврш. прав. практ. Минист. Правде; шабачког г. Хајим Д. Давичо, сврш. правник, практ. беогр. трг. суда.

Пензионисан: г. Михаило П. Бончић, председник прокуп. прв. суда.

В Е С Н И К

Нов правозаступник. Г. Радомира Ј. Сарановца, судију првост. суда у пензији и б. јавн. правозаступника, Министар Правде, по молби његовој, а на основу §. 19. зак. о правоз. поставио је за јавн правозаступника при нишком првост. суду.

*

Г. Љубомир Каменчић, председник алексин. првост. суда, постављен је Краљевским указом од 25. марта за начелника окр. врањског.

*

Г. Сава Обрадовић, адвокат из Јагодине, постављен је указом од 26. марта за војно-судског капетана II. кл.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ И УПИС У ЧЛАНСТВО УДРУЖЕЊА

Са 1. Јануаром ступилисмо у нову годину и зато молимо све чланове и претплатнике, да одмах обнове претплату.

Оне другове наше, који се још нису уписали за редовне чланове удружења, молимо, да то одмах учине, јер је удружење, поред осталих својих задаћа, позвано, да заступа и интересе адвокатскога реда. Годишњи је улог за њих 24 динара.

Све остале правнике у Србији позивамо и молимо, да се упишу за ванредне чланове удружења, а годишњи је улог 16 динара.

Адвокати, судије и правници ван Србије могу такође бити чланови удружења и ми их најусрдније позивамо, да се у чланство упишу. Годишњи улог за њих износи 20 франака у злату или 20 круна.

Сви чланови удружења, редовни или ванредни, из Србије или ван Србије, добијају бесплатно орган друштвени „Бранич“, као и друга издања друштвена по нижој цени.

„Бранич“ излази 1. и 16. сваког месеца, у свескама од најмање 3 табака.

Претплата за нечланове стаје:

У Србији:	Ван Србије:
На годину 16 дн.	Годишње . . . 20 фр. или круна
„ пола године 8 „	Полугодишње 10 „ „ „
„ четврт године . . . 4 „	

Улоге и претплату у Београду прима благајник друштвени г. Димитрије Тадић, правозаступник, а у унутрашњости примају друштвени повереници.

Све поште у Србији и ван Србије примају прешилашту на наш лист.

Улози и претплата из места ван Србије, могу се најподесније шиљати упутницом.

Београд 1. Јануара 1899.

О Д Б О Р

Удружења јавних правозаступника у Србији

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
П
Е
К
А

ПОВЕРЕНИЦИ УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

І. У СРВИЈИ

- Алексинач: Сава Маринковић
- Ваљево: Марко Буричић
- Врања: Драгом. Савић
- Г. Милановац: Коста Борисављевић
- Зајечар: Михаило Јоцић
- Јагодина: Драгутин Пећић
- Књажевац: Симеон Клапаревић
- Крагујевац: Чедо Радовић
- Крушевац: Богдан Златић
- Лесковац: Коста Протић
- Лозница: Влад. Илић
- Неготин: Иван Павићевић
- Ниш: Петар Благојевић
- Пирот: Сава Л. Врачевић
- Пожаревац: Стева Максимовић
- Прокупље: Љуб. Д. Јовановић
- Смедерево: Коста Тимотијевић
- Ужице: Страхинја Поповић
- Шабац: Драг. Н. Солдатовић
- Чачак: Алекса Радуловић
- Куприја: Жив. Пандуровић

ІІ. ВАН СРВИЈЕ

- Д-р Алекс. Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ у Задру, за Далмацију;
- Миле Дожић, секретар Вел. Суда на Цетињу, за Црну Гору;
- Д-р Влад. Чобанић, одвјетник у Митровици, за котаре: митровачки, шидски и илочки, Сремске жупаније;
- Д-р Гига Авакумовић, одвјетник у Земуну, за котаре: земунски, ст. пазувски, иришки и румски, Срем. жупаније;
- Д-р Милан Гађански, одвјетник у Панчеву, за Панчево и околину.